

Digitalni mediji u kreativnom pristupu lektiri

Jakopin Vuk, Angelina

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:427204>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-18**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET ODSJEK ZA
UČITELJSKE STUDIJE**

**ANGELINA JAKOPIN VUK
DIPLOMSKI RAD**

**DIGITALNI MEDIJI U KREATIVNOM
PRISTUPU LEKTIRI**

Zagreb, srpanj 2020.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU UČITELJSKI
FAKULTET ODSJEK ZA UČITELJSKE
STUDIJE (Zagreb)**

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnice: Angelina Jakopin Vuk

TEMA DIPLOMSKOG RADA: Digitalni mediji u kreativnom
pristupu lektiri

MENTORICA: doc. dr. sc Marina Gabelica

Zagreb, srpanj 2020.

Sadržaj

Sažetak	2
Summary	3
1. UVOD	4
2. DIGITALNI MEDIJI.....	5
2. 1. Vrste digitalnih medija	6
2. 2. Digitalni mediji i web alati	7
2. 3. Primjeri korištenja web alata u nastavi (nastavni predmet: HJ)	7
3. BAJKA	11
3. 1. Podjela bajke	13
3. 2. Obilježja bajki braće Grimm	14
3. 3. Važnost bajke u obrazovanju	15
4. LEKTIRA	18
4. 1. Usporedba popisa lektire po NPIP-u i Kurikulumu za predmet Hrvatski jezik (1. – 4.razred OŠ)	19
4.2. Bajka u lektiri (1. – 4.razred)	22
4.3. Važnost lektire u razrednoj nastavi	23
4.4. Kreativni pristup lektiri nasuprot tradicionalnom	26
4.5. Primjeri kreativnog pristupa lektiri	30
4.6. Digitalni mediji i web alati u kreativnom pristupu lektiri	44
4.7. Primjer korištenja web alata i kreativnog pristupa lektiri na primjeru bajke Crvenkapica	48
4. 8. Učenička evaluacija sata (anketa)	50
4.9. Korištenje digitalnih medija u pristupu lektiri (online anketa za učitelje)	51
Bibliografija	Error! Bookmark not defined.
Prilozi	56

Sažetak

U radu se obrađuje pojam digitalnih medija kao vrste tzv. novih medija te način njihove implementacije u nastavu Hrvatskog jezika od 1. do 4. razreda osnovne škole. Također, opisuje se bajka kao književna vrsta koju djeca među prvima spoznaju već u ranoj dobi kao i njezina važnost za bogaćenje djetetovog vokabulara te za razvoj vještine pripovijedanja. Uz navedeno, opisuje se pojam lektire, njezina važnost u nastavi te kreativni pristup kao primjer drugačijeg način obrade lektire koji kod učenika stvara želju za razgovorom o pročitanoj i suradnjom u aktivnostima vezanim uz pročitano. Naposljetku, opisuje se način i svrha korištenja digitalnih medija u kreativnom pristupu lektiri na primjeru izvedenog sata obrade lektirnog djela (na primjeru bajke Crvenkapica) uz rezultate učeničke evaluacije izvedenog sata te rezultate online ankete namijenjene učiteljima RN o poznavanju i korištenju digitalnih medija i kreativnog pristupa u obradi lektire.

Ključni pojmovi: *digitalni mediji, bajka, lektira, kreativni pristup lektiri*

Summary

This paper deals with the notion of digital media as a type of new media and the way of their implementation in Croatian language teaching from 1st to 4th grade of elementary school. It also describes a fairy tale as a literary genre which children encounter at an early age, as well as its importance for enriching a child's vocabulary and for developing their storytelling skills. This paper also describes the concept of required reading, its importance in teaching, and the creative approach as an example of a different way of processing required reading that creates a desire for students to talk about what they read and to participate in reading-related activities. Finally, it describes the manner and purpose of using digital media in the creative approach to required reading, using the example of a required reading lesson (covering the fairy tale *The Little Red Riding Hood*) with the results of a student evaluation of the lesson, as well as the results of an online survey aimed at class teachers on the knowledge and use of digital media and creative approach to required reading.

Key terms: digital media, fairytale, required reading, creative approach to required reading

1. UVOD

Digitalni mediji pripadaju skupini tzv. „novih medija“ koji su postali ključni dio današnje svakodnevice. Ovoj skupini medija pripada multimedija, video, web te CD i DVD koji se danas koriste u manjoj mjeri. Iz navedenog je vidljivo kako smo, slikovito rečeno, „okruženi“ digitalnim medijima, stoga je od iznimne važnosti poznavanje vrsta digitalnih medija kao i poznavanje načina njihove implementacije u svakodnevni život. U ovom radu naglasak je na digitalnim medijima te načinu njihove implementacije u obrazovanje, preciznije rečeno u područje nastave Hrvatskog jezika. Osim spomenutog, u radu se obrađuje pojam bajke kao književne vrste s kojom se učenici susreću već u najmlađoj dobi, u obliku tzv. „priča za laku noć“ koje im čitaju ili češće pričaju njihovi roditelji. Slušanjem bajke potiče se učenikova mašta, učenik bogati vlastiti rječnik te spoznaje ljepotu materinjeg jezika, a također razvija sposobnost pripovijedanja izmišljajući vlastiti nastavak pojedine bajke ili pripovijedajući postojeću. Stoga je važno bajku na pravilan način obraditi kao lektirno djelo u školi, izbjegavajući opširno vođenje dnevnika čitanja, odgovarajući na iznimno velik broj pitanja te time stvarajući odbojnost prema lektiri, ali i čitanju općenito. Na spomenuto se nadovezuje pojam lektire i njezine važnosti u obrazovanju. Također, uspoređuje se razlika između popisa lektirnih djela s posebnim naglaskom na bajci kao lektirnom djelu. Uz pojam lektire pojašnjen je i kreativni pristup pri obradi iste uz primjere iz literature (Gabelica, Težak, 2017). Kreativni pristup lektiri predstavlja suprotnost spomenutom opširnom odgovaranju na pitanja kojima se često provjerava učenikovo shvaćanje i doživljaj pročitano djela. Naposljetku, povezuju se i opisuju digitalni mediji i kreativni pristup lektiri uz primjer izvedenog sata obrade lektirnog djela (bajke Crvenkapica). Osim detaljnog opisa organizacije, izvedbe sata te obrade dobivenih učeničkih uradaka uz pomoć digitalnih medija, bit će prikazana i učenička evaluacija sata (podaci prikupljeni kratkom anketom po završetku obrade lektirnog djela) te rezultati online ankete namijenjene učiteljima RN o poznavanju i korištenju digitalnih medija i kreativnog pristupa u obradi lektirnih djela.

2. DIGITALNI MEDIJI

Kao što je već spomenuto u uvodu, digitalni mediji su sveprisutni u našem životu, stoga je važno poznavati što sve ubrajamo u njih i na koji način mogu koristiti, osobito u obrazovanju. Prije svega potrebno je definirati pojam „medij“. U literaturi se navodi njegova opća definicija kao posrednika u prenošenju poruke, odnosno da se on nalazi između pošiljatelja i primatelja poruke, ali napominje se i kako definiranje spomenutog pojma ovisi o području u kojem se koristi: „Medij je posrednik prijenosa poruke od pošiljatelja poruke do primatelja. Sam naziv ima nekoliko značenja, a zapravo se različito tumači s obzirom na znanstveno područje ili područje društvenoga djelovanja“ (Jurčić, 2017., str. 128.). U skladu s time, digitalni mediji su također posrednici u prenošenju poruke, točnije, oni nam omogućuju da prenesemo određene poruke na brz i jednostavan način u realnom vremenu. Unatoč svojim prednostima, nisu uvijek dobrodošli u krugove učitelja i učiteljica. Poražavajući je podatak da upravo budući učitelji imaju najveći otpor prema njima u odnosu na studente ostalih fakulteta. Do tog se podataka došlo istraživanjem koje je provedeno u Novom Sadu, Zrenjaninu, Beogradu i Samoboru pod vodstvom Đ. Nadrljanskog: „U odnosu na kompetencije u pogledu stavova prema digitalnim medijima, studenti učiteljskih fakulteta su naročito slabi u odnosu na druge studente. Kako upravo ti studenti u budućnosti trebaju poticati u didaktičkom i odgojnom pogledu i podržavati intenzivno bavljenje djece i mladih digitalnim medijima, važno je da se toj grupi za vrijeme studiranja približe odgovarajući sadržaji.“ (Nadrljanski, 2007., str. 543.).

Kako bi se izbjegao ovakav otpor prema spomenutom, potrebno je omogućiti sljedeće preduvjete koje su izdvojili Nadrljanski i sur. (2007): mogućnost učenja o digitalnim medijima tijekom cijelog obrazovanja, stručna usavršavanja na kojima učitelji doista mogu naučiti implementirati određeni digitalni medij u svoj razred na primjeru drugih i posljednji, ali ne i manje važan uvjet je pozitivan stav prema uvođenju digitalnih medija u obrazovanje jer ako pojedinac otpočeka nije voljan učiti o istim, bilo kakav oblik edukacije o digitalnim medijima neće polučiti nikakav konkretan rezultat. Srećom, većina učitelja promijeni mišljenje kada im se detaljno, korak po korak pojasni kako koristiti određeni digitalni medij, odnosno, kako ga implementirati u svakodnevni rad u razredu.

2. 1. Vrste digitalnih medija

Osim činjenice da su sveprisutni i posrednici u komunikaciji između pošiljatelja i primatelja, red je navesti što sve obuhvaća pojam „digitalni mediji“. Kako navodi Kunić (2017) radi se većinski o analognim medijima koji sada imaju svoje digitalne verzije, a to su: e-knjige, različite aplikacije za pametne telefone i tablete, web stranice, društvene mreže itd. Kada se govori o e-knjizi, važno je navesti kako uz pregršt pozitivnih stvari koje ona nudi, treba izdvojiti i glavnu negativnu stranu, a to je prostor za izdavačku manipulaciju sadržajem pojedine knjige (mahom se radi o slikovnicama). Naime, izdavačima u kreiranju takve slikovnice je važnije postići veliku razinu interaktivnosti u samoj slikovnici negoli djetetu prikazati točan i vjerodostojan sadržaj slikovnice: „Naime, ova kritika tiče se spomenutih izdanja čiji je glavni cilj zabava ili učenje – što je samo po sebi dobrodošlo – ali koja istodobno knjigu i čitanje guraju u drugi plan.“ (Gabelica, 2015, str. 64). Ovo nije samo slučaj s digitalnim medijima jer isti izdavači znaju i u klasičnom mediju (fizičkoj slikovnici) staviti naglasak na pretjeranoj količini ilustracija koje odvlače čitatelja od konkretnog sadržaja teksta te ne predstavljaju pravo umjetničko djelo ilustratora već jednu vrstu kiča, ne razvijaju dječju maštu, a vrlo često su i jezično netočno napisane. Međutim, u gomili loših primjera treba se navesti kako postoje i kvalitetni primjeri slikovnica iz kojih djeca od najranije dobi mogu puno toga naučiti, razvijaju dječji rječnik, odnosno na njima zanimljiv i pristupačan način poučava dijete materinjem jeziku. Uvjeti koje treba zadovoljiti kako bi jedna slikovnica (bilo digitalna ili fizička) bila kvalitetna su: kratkoća i jasnoća teksta, kvalitetne nešablonizirane ilustracije u dovoljnom broju te da je prilagođena uzrastu djeteta (jasno je kako slikovnica koja je izrađena za primjerice trogodišnje dijete, nije jednaka slikovnici za djecu koja polaze u prvi razred). Poštujući ova pravila, kod djece odgajamo već spomenute pozitivne kompetencije: „Slikovnicu treba odabrati prema uzrastu i posebno paziti na njen estetski izgled i edukativnu vrijednost. Kod djece na taj način budimo i razvijamo estetski senzibilitet i odgajamo pozitivna čuvstva.“ (Verdonik, 2015, str. 3). Sljedeći digitalni mediji su različite aplikacije za pametne telefone i računala. Rijetko kada djeca koriste posebne aplikacije koje skidaju na svoje mobitele u edukativne svrhe (primjer edukativnog programa koji je moguće preuzeti na mobitel ili računalo je *Sebran* u kojem učenici mogu učiti i uvježbavati osnovne računske operacije, vrste

riječi itd. pa se u obrazovanju više koriste web alati koji su usko povezani s Web stranicama. Oni će detaljnije biti opisani u nastavku.

2. 2. Digitalni mediji i web alati

Digitalni uređaji (tableti, mobiteli, računala...) imaju omogućen pristup web stranicama i društvenim mrežama (koje pripadaju digitalnim medijima), na kojima je moguće naći brojne alate za obradu istih sadržaja i uradaka učenika. Ti alati nazivaju se web 2.0 alati koji su većinom besplatni te omogućuju beskonačnu obradu sadržaja. To ih upravo čini idealnima za korištenje u nastavi. Drugim riječima, web alati su pomoćna nastavna sredstva koja omogućuju učiteljima i nastavnicima oblikovanje i prezentaciju nastavnog sadržaja na učenicima prihvatljiv i zanimljiv način. Web alati koji se koriste u nastavi detaljno su opisani i prikazani na društvenoj mreži Facebook u grupi Webučionica. Spomenuta grupa je ujedno i projekt Sandre Vuk, učiteljice razredne nastave, sada u zvanju učiteljice savjetnice. U grupi se nalaze i poveznice za webinare kojima pristupaju učitelji iz područja cijele Republike Hrvatske kako bi se educirali u korištenju web alata u svakodnevnoj nastavi. Webinare primarno drže učiteljica Sandra Vuk te učiteljice Nevena Petrović i učiteljica Lana Jager, ali i ostali učitelji i nastavnici iz RH. U nastavku rada bit će opisana i prikazana većina web 2.0 alata te posebno izdvojeni oni koji su najprilagođeniji za korištenje u nastavi Hrvatskog jezika. Alati koji će biti opisani u ovom radu su: „Google crteži“, „Google Forms“, „Genially“, „Story Jumper“, „Wordwall“, „Flipgrid“, „Educaplay“, „Break your own news“ i „Book creator.“ Iako postoji još mnoštvo web alata, ovo su najkorišteniji i najprisutniji, stoga će upravo ovi alati biti opisani u nastavku rada.

2. 3. Primjeri korištenja web alata u nastavi (nastavni predmet: HJ)

Prvi od spomenutih alata koji će biti opisan je alat pod nazivom Google crteži. Google crteži zapravo su interaktivna ploča koja omogućuje stvaranje sadržaja crtanjem, lijepljenjem slika, povezivanjem stranica i videozapisa. Također, moguće je ubaciti tablice i druge sadržaje uz pomoć Google diska. Glavne prednosti ove interaktivne ploče su to što je besplatna, moguće joj je pristupiti s bilo kojeg mjesta u realnom vremenu, ima mogućnost dodavanja komentara, odnosno povratne informacije učeniku te potiče međusobnu suradnju i aktivnost. U nastavi Hrvatskog jezika može

se koristiti za izradu: stripa, „Kocke Pričalice“ (o tome će više riječi biti u poglavlju Kreativni pristup lektiri), razvrstavanje vrsta riječi unutar tablice (rad u skupinama), kreiranje i opisivanje likova (primjerice, učenici mogu osmisliti izgled Facebook profila pojedinog lika iz neke priče ili lektire, plan ploče za pisanje sastavaka, Vennovih dijagrama za usporedbu knjige i filma i sl. (Vuk, 2020.).

Sljedeći alat je Google Forms. Može se koristiti kao anketni upitnik u kojem se odmah prikazuju statistički obrađeni podaci prema dobivenim odgovorima kao i pojedinačni odgovori svakog od ispitanika (bez otkrivanja identiteta). Ono za što se istoimeni alat može koristiti je i izrada digitalnog *Escape rooma* (postoji snimka detaljne izrade spomenutog na stranici Webuočionica – Weebly o kojem sam osobno držala webinar na kojem je prisustvovalo 670 učitelja iz RH, 14. 4.2020.). Digitalni *Escape room* oblik je računalne igre u kojoj je cilj rješavanje zagonetki i različitih zadataka prijeći na sljedeću razinu. Najbolje ga je koncipirati u obliku priče i vrlo je koristan pri uvježbavanju i ponavljanju nastavnih sadržaja različitih predmeta pa tako i nastavni sadržaji predmeta Hrvatski jezik (primjerice, učenici mogu ponavljati i uvježbavati imenice uz različite zagonetke i zadatke vezane uz taj nastavni sadržaj koje im postavlja lik iz lektire i sl.) Prije rješavanja samih pitanja učenik treba „otkriti“ ključ koji je potreban za ulazak u sam *Escape room*. Taj ključ može biti odgovor na određeno pitanje ili zagonetku koji učenik na točno određen način unosi i time dobiva pristup u *Escape room* (potrebno je učenicima uvijek naznačiti trebaju li odgovor napisati velikim slovom, s ili bez interpunkcijskih znakova). Preostale dvije glavne mogućnosti korištenja ovog alata su: izrada „Izlaznih kartica“ te kvizova. „Izlazne kartice“ su varijanta anketnog upitnika koju učitelji i nastavnici mogu koristiti nakon određenog nastavnog sata kako bi dobili povratnu informaciju o zadovoljstvu učenika, jasnoći izlaganja sadržaja te dodatne komentare učenika za poboljšanje izlaganja nastavnog sadržaja. Kviz u Google Forms-u se izrađuje kao i anketni upitnik, no u postavkama se obavezno naznačuje kako se radi o kvizu te nastavnik ili učitelj određuje želi li da učenici vide točne odgovore nakon svakog svog odgovora, propuštenu pitanja te ostvareni broj bodova (moguće odabrati sve stavke ili jednu od njih). Zanimljivo je da je Google Forms od 16. 3. 2020. godine dio G Suita – obrazovnog Google paketa za učitelje i nastavnike te su svi njihovi dodaci dostupni učiteljima prilikom prijave adresom @skole.hr.

Genially je alat za izradu različitih igara, prezentacija, interaktivnih slika, kvizova, priča, infografika itd. Jedini nedostatak spomenutog alata je to što nisu sve mogućnosti dostupne u besplatnoj verziji. Najzanimljivije su interaktivne slike unutar kojih je moguće postaviti video koji učenik treba pogledati ili pitanja na koja treba odgovoriti). Interaktivna slika može biti napravljena u obliku društvene igre unutar koje također mogu biti postavljeni različiti zadaci (u nastavi Hrvatskog jezika ovaj oblik može biti korišten primjerice za ponavljanje i uvježbavanje pisanja velikog slova u imenima voda, gora, nebeskih tijela, naseljenih mjesta – primjer ključnih pojmova u 3. razredu OŠ). Također, kvizovi u istoimenom alatu mogu služiti kao oblik provjeravanja usvojenosti nastavnog sadržaja kao što je omogućeno i u Google Formsu s razlikom da u Google Formsu pitanja mogu biti bodovana.

Story Jumper je alat u kojem je omogućena izrada vlastite knjige ili slikovnice. Iako je spomenuti alat najprilagođeniji za izradu vlastitih slikovnica, moguće ga je koristiti općenito za izradu priče primjerice, od određenih fotografija koje je učitelj ili nastavnik podijelio svakoj skupini učenika u uvodnom dijelu sata. Pozitivno je što je besplatan i trenutno u periodu izolacije zbog pandemije COVID-19 virusa, omogućena je opcija stvaranja razredne knjige online. Nastavnik ili učitelj samo treba podijeliti lozinku kojom se učenici prijavljuju u alat i mogu ga zajedno s učiteljem uređivati. Lozinka može biti odgovor na neko pitanje ili zagonetka koju je prethodno nastavnik ili učitelj postavio na razrednu web stranicu, poslao učenicima putem e-maila, podijelio u virtualnoj učionici itd. Uz sve navedeno, alat je besplatan.

Wordwall je alat koji nudi različite mogućnosti oblikovanja nastavnog sadržaja. Te mogućnosti su zapravo različite vrste igara koje na zanimljiv i zabavan način uvode učenike u novi nastavni sadržaj ili ih „motiviraju“ za uvježbavanje i ponavljanje prethodno naučenog sadržaja. Neke od igara su: Čarobni kotač, Anagram, Križaljka, Quiz Show, Labirint, Spajanje parova, Memory, Popunjavanje dijelova rečenica, Udari krticu, Pucanje balona itd. Alat u besplatnoj verziji omogućuje izradu pet igara od ponuđenih te njihovo uređivanje, ali i uređivanje postojećih igara koje su javno dostupne (autori su odobrili javno objavljivanje). Licenca je besplatna za sve učitelje, no za njezino dobivanje potrebno je uputiti zamolbi zajednici Wordwalla te priložiti konkretan dokaz rada u razredu (razredna stranica, razredni portfolio i sl.). U nastavi Hrvatskog jezika ovaj je alat idealan za oblikovanje bilo kojeg nastavnog sadržaja (primjerice, za nastavnu jedinicu Pridjevi, učenici mogu u igri Anagram slažuci slova

otkriti o kojoj imenici se radi, a nakon toga u bilježnicu zapisati dva primjera pridjeva za spomenutu imenicu ili stvoriti priču prema slikama koje „izvuku“ u igri Čarobni kotač te u istoj igri odgovarati na pitanja koja je učitelj prethodno pripremio za taj sat).

Flipgrid je alat namijenjen snimanju odgovora u obliku videozapisa. Jedan je od najsigurnijih Googleovih alata te pristup snimkama isključivo ima osoba koja je postavila zadatak. Ovo je idealan alat za učenike koji su iznimno introvertirani i imaju veliku tremu prilikom odgovaranja, recitiranja ili prezentacije sadržaja pred razredom. Za nastavu spomenutog predmeta može biti korišten u svrhu vježbanja interpretativnog čitanja, recitiranja određene pjesme ili u svrhu izvođenja nekog dramskog teksta. Također, učenici mogu preuzeti ulogu nekog književnog lika iz lektire ili priče koja je bila čitana na satu te ispričati kako se određeni događaj dogodio iz perspektive tog lika (primjerice, kako vuk objašnjava zašto je odlučio pratiti Crvenkapicu do bake).

Educaplay nije alat, već platforma koja funkcionira kao većina već opisanih alata: omogućuje učiteljima i nastavnicima da potpuno besplatno izrađuju različite oblike igara u svrhu usvajanja ili uvježbavanja i ponavljanja prethodno naučenog nastavnog sadržaja. Neke od aktivnosti su: izrada zagonetke (*Riddle*), popunjavanje praznina riječima koje nedostaju (*Fill in the gaps*), križaljka (*Crossword puzzle*), kviz (*quiz*) itd. Može se koristiti kao i prethodno spomenuti alati: Wordwall, Genially, itd.

Predzadnji alat koji će u ovom radu biti opisan je Break your own news. Ovaj alat je namijenjen izradi vlastitih vijesti u obliku naslova, podnaslova i fotografije koji spojeni zajedno podsjećaju na stvarne prikaze televizijskih vijesti. Ovaj alat je idealan za korištenje nakon čitanja određene priče ili pjesme pa će učenici likove iz spomenutog teksta „uključiti“ u svoju vijest.

Posljednji alat je Book creator. Ovaj alat je jako sličan Story Jumperu obzirom da se u njemu mogu kreirati vlastite digitalne slikovnice ili pak pretraživati postojeće. Zbog navedenog koristi se u istu svrhu kao i Story Jumper. Omogućeno je izraditi 40 slikovnica u besplatnoj verziji. Također, posebnost ovog alata je mogućnost ubacivanja videa i zvuka u slikovnicu, što ju čini još zanimljivijom učenicima.

3. BAJKA

Za bajku kao književnu vrstu postoji mnogo različitih definicija, a riječ je o priči koja se često može naći u rukama roditelja pokraj dječjeg uzglavlja prije odlaska na spavanje. Međutim, ona je puno više od priče, „ona je ujedno i zrcalo ljudskog društva, u njoj su se s godinama odražavala različita vjerovanja i svjetonazori društva i vremena. Jednako kao što se mijenjala slika svijeta koji se u njoj zrcali, tako se mijenjala i sama bajka.“ (Gabelica, 2014, str. 3). Naziv „bajka“ dolazi od glagola *bajati*, što znači korištenjem određenih riječi odvlačiti zlo od nekog ili ga pak navlačiti na koga. (Gabelica, 2016, str. 4). Također, važno je napomenuti kako bajka kao takva nije oduvijek bila namijenjena isključivo djeci, već i odraslima, što je vidljivo u količini okrutnosti koja je prisutna u prvotnim verzijama određene bajke: „U bajci ismijavani i ponižavani likovi uvijek na koncu dobiju zadovoljštinu, a negativni likovi obično su za svoju pokvarenost okrutno mučeni i kažnjeni smrću“ (Bertoša, 1997, str. 33). Neki od primjera spomenutih okrutnosti su: guranje vještice u peć da bi izgorjela (*Ivica i Marica*), golubice koje ključaju oči zlim polusestrama (*Pepeljuga*), vuk koji proždire Crvenkapicu i baku (*Crvenkapica*), Trnoružica koja je bila silovana dok je bila u dubokom snu (*Uspavana ljepotica*), itd. Unatoč brojnim primjerima okrutnosti koji često ostavljaju čitatelja promišljanju o primjerenosti bajki djeci, svaka bajka u sebi ima glavnu poruku koja se prenosi čitatelju, a to je da dobro uvijek pobjeđuje zlo te da onaj koji čini zlo kad-tad bude kažnjen. Ovo je samo jedno od glavnih obilježja bajke kao književne vrste. Ostala obilježja su: likovi (koji mogu biti stvarni i nestvarni te neimenovani likovi, npr. u bajci *Ivica i Marica* – brat i sestra predstavljaju stvarne likove, a vještica nestvaran lik, dok bi neimenovani lik u toj bajci bio otac Ivice i Marice jer se nigdje ne navodi njegovo točno ime), spomenuti likovi su izrazito polarizirani (likovi nisu detaljno karakterno nijansirani, već su oni ili krajnje zli ili krajnje dobri, izrazito domišljati i lukavi ili krajnje priglupi, tupi...) te je prisutna kalokagatija (poklapanje etičkog i estetskog – likovi koji su jako lijepog izgleda su ujedno i dobri, poštteni, dok su zli likovi uvijek prikazani kao ružni i neprivlačni). Također, glavni lik je uvijek junak ili junakinja koji/koja pomaže siromašnima i nemoćnima te se bori protiv zla. (ibid.) Iako se djecu odmalena poučava i odgaja kako ne smiju imati predrasuda prema ljudima obzirom na njihov izgled (ljudi koji su fizički neprivlačni, nisu nužno i loši ili zli), kalokagatijom se želi dokazati kako se unutrašnja ljepota osobe (njezin karakter, osobine – mane i vrline) odražava na njen vanjski izgled (npr. ukoliko je osoba kontinuirano negativna, ima namjeru činiti drugoj osobi zlo –

to se može jasno vidjeti u neverbalnim znakovima te osobe te stavu jer laički rečeno „širi negativnu energiju oko sebe“ te je prisutnim osobama neugodno i mrsko boraviti uz njih.). Osim spomenutih obilježja bajke, važno je navesti još neka vezana uz njenu strukturu, a to su: početak (koji može biti *in medias res* – bez uvoda, opisa mjesta ili likova, u središtu radnje ili pak ustaljeni početak koji često započinje frazom „Bio jednom davno“, „Iza sedam mora i sedam gora živio je“...) kao i završeci (također često ustaljeni: „I živjeli su sretno do vijeka“...), brojna ponavljanja istih riječi ili odlomaka čime se postiže ritam), stalni atributi (npr. zlatna kruna, bijeli dvori...), stalni brojevi (sedam, tri, dvanaest...), neodređeno vrijeme i mjesto radnje. (ibid.).

Uz navedena obilježja bajke, postoje i različite teorije o nastanku iste. Te teorije su redom: mitološka, migracijska, antropološka te kontaktna teorija. Prema mitološkoj teoriji bajke su ostaci drvenih mitova i vjera koje potječu iz kolijevke indoeuropskih naroda. Osnivači ove teorije su bili braća Wilhelm i Jacob Grimm. Nasuprot ovoj teoriji nalazi se migracijska teorija prema kojoj povijest bajki ne seže tako daleko u prošlost, već su one nastale u Indiji otkud su se prenosile u okviru budističke religiozne književnosti do Europe. Zatim su se pismenim putem, u srednjem vijeku, širile na Zapad. Sljedbenici ove teorije su bili Antti Aarne i Stith Thompson. Sljedeća teorija je antropološka teorija prema kojoj su se na različitim dijelovima svijeta među ljudima usmenim putem stvarali i prenosili mitovi i bajke neovisno jedni o drugima. Sljedbenici ove teorije bili su: C.W. Von Sidow i Albert Veselski. Posljednja teorija je kontaktna teorija prema kojoj je jedan narod preuzimao motive od drugoga, koje je naknadno dotjerivao i mijenjao, ali zajedničkog izvora mitova i bajki nije bilo. Sljedbenici ove teorije bili su: Maksim Gorki i Aleksandar Veselovski (ibid.)

U opisu bajke kao književne vrste bila bi velika pogreška ne spomenuti Vladimira Proppa, ruskog književnog teoretičara i folklorista koji je proučavajući ruske narodne bajke pokušao izdvojiti zajedničke kompozicijske elemente u svojoj knjizi. Ti elementi su zapravo funkcije likova (Propp ih izdvaja 31). Ove funkcije su podijeljene na dvije osnovne skupine. Prvu skupinu čine funkcije vezane uz tzv. „početnu situaciju“ ili pripremni dio, a drugu skupinu čine funkcije vezane uz zaplet. Neke od funkcija vezanih uz pripremni dio su: udaljavanje, zabrana, kršenje, nedostatak, posredovanje, početak suprotstavljanja, odlazak itd. S druge strane, neke od funkcija zapleta su: borba, obilježavanje, otklanjanje nevolje ili nedostatka itd. Sve ove funkcije se mogu jednostavno pojasniti na primjeru jedne bajke. U ovom slučaju za primjer je uzeta

bajka *Crvenkapica* (autori: braća Grimm) koja je korištena u svrhu prikaza primjera kreativnog pristupa lektiri u OŠ Milana Langa. Sve izdvojene funkcije pripremno djela su prisutne u ovoj bajci: odvajanje (Crvenkapica odlazi od kuće u posjet svojoj baki koja živi na drugom kraju šume), zabrana (majka ju upozorava i brani da razgovara sa strancima), kršenje (Crvenkapica unatoč majčinom upozorenju započinje razgovor s vukom kojeg susreće na putu prema bakinoj kući), nedostatak (baka je jako bolesna te joj Crvenkapica nosi vino i kolače kako bi se okrijepila; drugim riječima, baki je potrebno zdravlje, a još više od toga susret s unukom koji će dodatno ubrzati njen oporavak), posredovanje (lovac ima ulogu junaka koji odlučuje spasiti baku i Crvenkapicu koje je pojeo vuk), početak suprotstavljanja (lovac samostalno odlučuje provjeriti što se događa s bakom te nju i Crvenkapicu svojevoljno spašava), odlazak (ponovno se odnosi na Crvenkapičin odlazak od kuće). Primjeri za izdvojene funkcije zapleta su: borba (lovac para vučji trbuh i puni ga kamenjem), obilježavanje (iako Crvenkapica nema fizički znak, posljedicu nevolje koju je doživjela, ali sjećanje na proživljeno joj ostaje zauvijek kao pouka vezana uz ono što smije, a što ne smije činiti), otklanjanje nevolje ili nedostatka (baka i Crvenkapica su preživjele nevolju koju su doživjele).

3. 1. Podjela bajke

Postoje dvije vrste bajke: narodna i umjetnička bajka. Iz narodne bajke se kasnije razvila umjetnička bajka te naposljetku fantastika: „Iz narodne se bajke razvila umjetnička bajka, a iz nje naposljetku fantastika, koju karakterizira ‘fantastično’. Navedeni termin potječe od grčke riječi *fantastikos*, što bi značilo biti sposoban predočavati, tvoriti slike.“ (Giacometti, 2013, str. 52). Narodna književnost, kao što joj naziv govori, nastala je u narodu te odražava način života pojedinog naroda. Još se naziva i usmenom književnosti jer se prenosila usmenim putem („s koljena na koljeno“). Okvirna podjela narodne književnosti je na: epsku, lirsku i dramska djela, a žanrovi su: usmene lirske pjesme, epske pjesme, priče (bajke, legende, predaje, basne, šale, anegdote, vicevi itd.) i dramski oblici (folklorno kazalište) itd. Hrvatska enciklopedija (2020). Likovi u tim žanrovima su često nestvarni (vile, vještice, zmajevi...). Umjetnička bajka je djelo pojedinca koji samostalno stvara svoju bajku ili je gradi na temelju motiva narodne književnosti. Razvila se u doba romantizma, a Hans

Christian Andersen smatra se začetnikom umjetničke bajke. Naposljetku, fantastika je pripovjedna proza u kojoj se nadnaravni elementi isprepliću s realističnim. Glavni element fantastike je osjećaj čuđenja koji se pojavljuje kod čitatelja, što nije slučaj u bajkama jer likovi u bajkama nešto čudesno, natprirodno smatraju normalnim, očekivanim. Najpoznatiji pisci fantastike su: E. A. Poe, J.R.R. Tolkien, J.K. Rowling, Stephen King itd. Međutim, oko ovog posljednjeg žanra vode se brojne rasprave vezane uz to treba li se fantastika smatrati žanrom ili se radi samo o svojstvu književnog teksta: „Problematika fantastične pripovijedi i prirode fantastičnoga predstavlja veliku ‘petlju’ dijela teorije književnosti, pa se kroz povijest mnogo polemiziralo smatra li se fantastiku žanrom ili samo svojstvom književnih tekstova.“(ibid.). S obzirom na problematiku svrstavanja postmodernističkih tekstova koji se ne mogu svrstati u taj žanr, iako mu na prvi pogled pripadaju, te s druge strane, žanrovske heterogenosti tekstova ukoliko se fantastika smatra isključivo književnim svojstvom, savjet je ne priklanjati se u potpunosti ni jednoj ni drugoj teoriji (ibid.), dokle god nisu ustaljeni termini u znanosti o književnosti: „Dotle, s aspekta dječje književnosti, najrazboritije je upotrebljavati termin bajka za narodne tvorevine o natprirodnim bićima i čudesnim zgodama, prožete folklornim konvencijama, i za umjetnička ostvarenja slične strukture.“(Diklić, 1996, str. 67).

3. 2. Obilježja bajki braće Grimm

Kao što je već navedeno, autori koji su najviše doprinijeli razvoju priče kojoj pripada i bajka su Charles Perrault, Jacob i Wilhelm Grimm (braća Grimm) i Hans Christian Andersen. Iako je Hans Christian Andersen, slikovito rečeno, „napravio najveći pomak“ u razvoju priče (preciznije, narodne priče), u ovom radu je stavljen naglasak na bajke braće Grimm, s obzirom da je u ovom radu prikazan primjer kreativnog pristupa lektiri Crvenkapica (inačica braće Grimm): „Ako su braća Grimm načinila korak naprijed od Perraulta, danski se pisac Hans Christian Andersen u svom revolucioniranju bajke poslužio „čizmom od sedam milja.“: od narodne priče je stvorio umjetničku i s pravom je prozvan „kraljem bajki.“ (ibid., str. 68).

Jacob Grimm rođen je 1775. godine, a godinu dana nakon tog Wilhelm Grimm. Dok je Jacob Grimm radio kao lingvist i filolog, Wilhelm je radio kao germanist. Također Jacob je u suradnji s bratom objavio njemačku gramatiku te tiskao njemački rječnik.

Velik su dio života proveli sakupljajući materijale za pisanje vlastitih bajki na području Njemačke. Glavna obilježja Grimmovih bajki su: manjak moraliziranja, vedrina, narodna mudrost, smanjena količina nasilja. Pojam moraliziranja odnosi se na davanje moralnih poruka u djelima iako možemo u određenim bajkama na imanentnoj razini izdvojiti poruku koju pojedina bajka usmjerava čitatelju. Nadalje, vedrina se odnosi na cjelokupni pozitivni osjećaj koji Grimmove bajke stvaraju znajući kako će na kraju uvijek dobro pobijediti, a zlo biti kažnjeno. Sukladno tome, ne može se prihvatiti činjenica kako nasilje u ovim bajkama nije prisutno (primjerice, *Pepeljuga* braće Grimm), ali zbog prisutnosti ostalih (već spomenutih) elemenata, sama bajka ne ostavlja negativan dojam na djecu. Također, svaki učitelj često pribjegava ublaženoj interpretaciji pojedinih dijelova bajke kada ih čita pred učenicima. Braća Grimm su uživali veliki ugled i u Hrvatskoj te bili povezani s hrvatskim znanstvenicima:

Jacob i Wilhelm Grimm uživali su, nadalje, tijekom cijeloga devetnaestoga stoljeća poseban ugled na užoj, strukovnoj razini, koja se tada u hrvatskom kontekstu institucionalizira i ubrzano razvija. Braća su s hrvatskim znanstvenicima, štoviše, održavala i izravne veze te su obojica (Wilhelm čini se s prekidima) od samoga osnutka bili višegodišnji počasni članovi Društva za povjestnicu jugoslovensku, najstarijega hrvatskoga udruženja za proučavanje povijesti kulture u najširem smislu.“ (Hameršak, 2012, str. 199)

Naposljetku, cilj upoznavanja djece s Grimmovim bajkama u 19. stoljeću nije bilo upoznavanje njemačke kulture ili književnosti, već usvajanje ponašanja koje društvo smatra poželjnim i prihvatljivim: „Upravo suprotno, one su hrvatske dječje čitatelje ponajprije trebale zabaviti, a pritom i poučiti navodno univerzalnim ili u kontekstu zbirke narodnih priča, ‘našim’ društveno poželjnim vrijednostima i oblicima ponašanja, što je bilo moguće jedino ako se prethodno izbrisala svaka veza s izvornicima.“(ibid.). Braća Grimm djelovala su doba romantizma, književnom i kulturnom razdoblju u kojem je narodna priča posebno dobila na vrijednosti. Njihov rad je rezultirao zbirkom *Kinder- und Hausmärchen* – najslavnijom zbirkom bajki i drugih priča.

3. 3. Važnost bajke u obrazovanju

Prvotno stvorene za odrasle slušatelje/čitatelje, bajke su postupno „ušle u dječji svijet“, ponegdje promijenjene u odnosu na izvornu verziju: „No njihova jednostavna poetska

slikovitost, čar humora, izuzetne ličnosti, predmeti, čudesna zbivanja, zanimljivo bogatstvo simbolike i usredotočenost na velike moralne ideale- učinili su ih privlačnima djeci.“(ibid.,str.69)

Poželjno je određene nasilne prikaze, događaje koji su prisutni u izvornim verzijama bajki ublažiti i pojasniti na primjeren način djetetu. Ovdje se pod pojmom *primjeren* misli na različit način pojašnjavanja pojedinog događaja djetetu predškolske dobi i učeniku u razrednoj nastavi. Ublažavanjem nasilnih događaja opisanih u pojedinoj bajci ne utječe se na sadržaj bajke ili njenu glavnu poruku (dobro pobjeđuje zlo), stoga se to ne bi trebalo smatrati greškom. Cilj ovog postupka je približavanje bajke djetetu, stvaranje želje za čitanjem i slušanjem bajki (u najranijem djetinjstvu slušanje, a nakon toga i čitanje bajki) izbjegavajući neugodu ili strah koji bi se mogao stvoriti kod emocionalno osjetljivije djece prilikom čitanja izvornih opisa spomenutih događaja. Problem nastupa kada se mijenja cjelokupni sadržaj određene bajke, koriste jednostavne (često gramatički i pravopisno netočno napisane) rečenice, ilustracije koje nemaju umjetničku vrijednost itd. Iz navedenog je vidljivo kako je važno ostaviti sadržaj bajke netaknut jer on ima svoju umjetničku, ali i u ovom kontekstu, puno važnije, obrazovnu vrijednost. Osim razvoja intelekta učenika, bajke razvijaju i njihov rječnik, odnosno proširuju ga što je iznimno važno prilikom pisanja sastavaka (kasnije eseja) za vrijeme školovanja. Usprkos jeziku koji se u bajkama koristi, a često je arhaičan i djeci nerazumljiv, potrebno je da ga djeca čuju (da su mu izložena), da uvide konstrukciju rečenice (svaka rečenica ima svoj početak i kraj), korištenje različitih vrsta riječi (brojni pridjevi, imenice, glagoli) unutar jedne rečenice. Učenici mogu samostalno pokušati odgonetnuti značenje pojedine riječi, koja bi bila istoznačnica te riječi ili pak riječ suprotnog značenja i sl. Također, osim navedenih razloga, bajka omogućuje učenicima povezivanje tih čudesnih prikaza prostora i vremena s vlastitim iskustvima iz svakodnevnog života, učenici se poistovjećuju s određenim junakom ili junakinjom u bajci te lakše prevladavaju vlastite probleme (slikovito pojašnjeno: ako je junak/junakinja u priči uspio/uspjela nadvladati nevolju koja ga je snašla, tada ću i ja preživjeti, riješiti ono što mene muči, ono što meni predstavlja problem). Ovo posljednje je iznimno važno za učenike koji žive u lošim obiteljskim situacijama, lošoj financijskoj situaciji, izložena su nekom obliku nasilja u školi i/ili izvan nje itd. Nadalje, produbljuje se razumijevanje teksta te se prenosi kulturno nasljeđe koje je moguće pronaći u bajkama. Dokaz kako bajke pozitivno utječu na kognitivni i

emocionalni razvoj učenika je projekt „Bajka“ učiteljice Tatjane Krpan Mofardin proveden u njezinom razredu u OŠ Brajda. Cilj projekta je bio potaknuti intenzivnije čitanje bajki, ali i ostalih književnih vrsta, upoznavanje najpoznatijih svjetskih autora bajke, uvidjeti obilježja bajke te stvaranje vlastite bajke. Projekt je bio integriran u nastavu Hrvatskog jezika, Likovne kulture te područje poučavanja o medijima. Svaki razred je proučavao određenu bajku te sudjelovao u prethodno pripremljenim aktivnostima. Učenicima su čitane cijele bajke ili pak ulomci pojedine bajke, ali su i učenici jedni drugima čitali bajke pazeći na vrednote govorenoga jezika. Svi ciljevi projekta su uspješno ostvareni, a prema riječima učiteljice, učenici s radošću i veseljem čekaju kada će ponovno čuti ili pročitati neku novu bajku. (Mofardin, 2012, str. 185). Naposljetku, iz svega navedenog, jasno je vidljiva važnost poznavanja bajke kao književne vrste s kojom se djeca susreću već u najranijoj dobi, ali i upoznavanje djece s bajkama, pričama i ostalim književnim vrstama jer, kako Vladimira Velički navodi: „djeca posebno trebaju priče, a priče, isto tako, trebaju djecu“. Pomoću bajki učenici si objašnjavaju, predočavaju svijet koji ih okružuje, ali i same sebe. Čitajući, pripovijedajući i slušajući priče stvaramo, slikovito rečeno, sretne učenike, a kasnije i sretne ljude koji znaju saslušati i slušati, kritički promišljati te jasno i konkretno se izražavati u svakodnevnim životnim situacijama. Osim osjećaja ispunjenosti i sreće, čitajući i slušajući bajke djeca, a kasnije i učenici, usvajaju materinji jezik. Stoga je jako važno da učitelji i nastavnici pridaju veliku pozornost poštivanju vrednota govorenog jezika prilikom čitanja: „Roditelji i odgojitelji neverbalnim, a kasnije i verbalnim načinom komunikacije ohrabruju dijete, daju mu poticaj za komunikaciju, svojim načinom govora sugeriraju strukturu govornog iskaza. Oni predstavljaju govorni model koji će dijete pratiti tijekom perioda usvajanja govora i jezika

4. LEKTIRA

Lektira je često pojašnjeno učeničkim rječnikom „tortura“ sastavljena od dvoznamenkastog broja stranica koje im zadaju velike muke. Pogotovo kada se iz iste pišu nebrojene pisane provjere s bezbroj detaljnih pitanja. Stručnije pojašnjenje pojma lektire bi bila da je to „specifičan nastavni sat koji, osim što zahtijeva izvršavanje određenih obrazovnih zadaća, s posebnom pažnjom treba pristupiti odgojnim i funkcionalnim ciljevima.“(Blažević, 2007, str. 91). Postavlja se pitanje: zašto je učenicima lektira toliko zamorna i mrska? Dio krivice često se pripisuje djelima koja se nalaze u važećim dokumentima (NPIP, NOK) kao preporuka za lekturu, a drugi dio krivice se pripisuje učiteljima: „Za to su ponekad krivi i sami učitelji. Oni griješe namećući učenicima klasična djela za lekturu. Njihove pogreške mogu biti uzrokovane najboljom namjerom, primjerice kad zadaju određene naslove jer im je kritika pridala visoku umjetničku vrijednost. „Pogreške proizlaze i iz navika, kad učitelji određuju naslove koje su mnogo puta pročitali i za koje imaju spremne pripreme.“ (ibid.). Primjeri kako doskočiti ovim problemima su navedeni u nastavku rada. Cjelokupni cilj nastave lektire kao takve je upoznati učenike s određenim književnim djelima za koja se smatra da su iznimno važna zbog svoje umjetničke i odgojne vrijednosti. Umjetnička vrijednost određenog djela samo je jedan od kriterija koje treba poštivati prilikom odabiranja lektirnih naslova. Ostala dva kriterija su: već spomenuta pedagoško psihološka podobnost djela za određenu dob učenika te povezanost s programom, raznolikost te „podilaženje učenicima.“(Jurilj (2011.). Raznolikost se odnosi na činjenicu da bi svaki učenik trebao na popisu lektire pronaći naslove koji ga zanimaju i koje bi volio/voljela pročitati. Kriterij „podilaženja učenicima“ odnosi se na obraćanje pozornosti na učenički ukus (poželjno je učenicima davati velika kanonska dijela, ali naravno ne u prevelikoj mjeri jer time „odbijamo učenike od čitanja“): „Prema riječima prof. Težak, za lekturu treba davati velika, kanonska djela, ali ne možemo davati samo njih jer onda nikada nećemo stvoriti čitatelje. Možemo oslušivati ono što učenici vole i dati im ta djela, pa čak i onda kada osobno smatramo da to i nema jako veliku literarnu vrijednost. (ibid.). Autor Pavao Pavličić predlaže jedno od mogućih rješenja za problem nečitanja školske lektire. Iako je tema sastanka (okruglog stola) na kojem je prisustvovao bila lektira u predmetnoj nastavi te srednjoj školi, izrečeno se može primijeniti i na pristup lektiri u razrednoj nastavi. Umjesto da se počinje s čitanjem djela koja datiraju davno u prošlost te u sebi često sadrže brojne arhaične izraze, trebalo bi početi s čitanjem suvremenijih djela koja će učenicima biti

razumljivija (ibid.). To ne znači da učenike treba izolirati od takvih knjiga jer one imaju svoju umjetničku i pedagošku vrijednost (npr. Priče iz davnine autorice Ivane Brlić Mažuranić). Međutim, prije čitanja takvih djela treba osmisliti zadatke i aktivnosti koje će motivirati učenike na slušanje i razgovor te samostalno čitanje priče (primjeri za to će biti prikazani u poglavlju Kreativni pristup lektiri). Još jedan od zanimljiv prijedloga dala je i autorica Željka Horvat Vukelja navodeći primjer „čitanja u malim obrocima“. Ovaj pojam se odnosi na čitanje različitih dječjih ili znanstvenih časopisa koji će zainteresirati i potaknuti učenike na čitanje. Čitanje kao takvo je iznimno važna vještina, ne samo za usvajanje sadržaja Hrvatskog jezika ili lektire, već kao jedna od glavnih vještina za uspješno školovanje te cjelokupni život. U skladu s tim provedeno je PIRLS istraživanje 2011. godine. „Prema rezultatima Republika Hrvatska se prema postignutom rezultatu nalazi na 8. mjestu u svijetu. Broj bodova koje su postigli učenici iz Hrvatske iznosi 553, što je 53 boda više od međunarodnog prosjeka.“ (Buljan, 2012, str. 16). Istim istraživanjem je dokazano kako djevojčice postižu bolje rezultate na području čitanja za 14 bodova. (ibid.). Međutim, važno je napomenuti kako ovaj podatak ne pokazuje kako su dječaci kognitivno slabiji od djevojčica, već pokazuje različit pristup čitanju. Učenici češće čitaju enciklopedije, časopise te ostale vrste literature za koje nije potrebno linearno čitanje kako navodi Željka Horvat Vukelja u izvješću s Okruglog stola autorice Jurilj Vanje. Upravo je zbog navedenih razloga različitim aktivnostima omogućiti da knjigu „zavole“ i djevojčice i dječaci (učenici/učenice).

4. 1. Usporedba popisa lektire po NPIP-u i Kurikulumu za predmet Hrvatski jezik (1. – 4.razred OŠ)

U još važećem Nastavnom planu i programu su jasno popisane preporučene lektire za svaki razred te su u zagradi naznačene one obvezne. Neka od djela koja su predviđena za prvi razred su: *Bajke* (Jacob i Wilhelm Grimm; nisu navedena imena) kao obvezna lektira, *Male priče o velikim slovima* (Zvonimir Balog), *Kako sanjaju stvari* ili *Plesna haljina žutog maslačka* (Sunčana Škrinjarić), *Pale sam na svijetu* (Jens Sigsgaard)... Neke od preporučenih lektira za 2. razred su: *Bajke* (Hans Christian Andersen; obavezna te je omogućen izbor bajki), *Grga Čvarak* (Ratko Zvrko), *Poštarska bajka* (Karel Čapek), *Stanari u slonu* (Dubravko Horvatić), *Medo Winnie zvani Pooh* (Alan

Aleksander Milne) itd. Za treći razred preporučena djela su: *Vlak u snijegu* (Mato Lovrak – obavezna), *Čudnovate zgrade šegrta Hlapića* (Ivana Brli-Mažuranić – obavezna), *Miševi i mačke naglavačke* (Luko Paljetak), *Bijeli jelen* (Vladimir Nazor), *Grički top* (Dubravko Horvatić) itd. Naposljetku, neke od preporučenih lektira za četvrti razred su: *Šuma Striborova* i *Regoč* (Ivana Brlić-Mažuranić – obavezna), *Družba Pere Kvržice* (Mato Lovrak – obavezna), *Duh u močvari* (Anto Gardaš), *Emil i detektivi* (Eric Kästner), *Bambi* (Felix Salten) itd. MZOŠ (2006.). Za svaki razred je osim naznake obaveznih lektira, navedeno koliko djela je potrebno odabrati s popisa. U skladu s tim, u prvom razredu je od predloženih djela potrebno odabrati četiri djela uračunavajući obavezno, u drugom razredu potrebno odabrati pet djela, u trećem razredu sedam djela te u četvrtom razredu sedam djela. S druge strane, u kurikulumu za Hrvatski jezik dolazi do promjene u odabiru bajki za 1. i 2. razred. Dok je u NPIP-u omogućen izbor bajki oba autora, u NOK-u su točno navedene bajke koje učenici trebaju „upoznati“ u prvom i drugom razredu osnovne škole. Te bajke su: *Crvenkapica*, *Snjeguljica*, *Trnoružica* (autori: braća Grimm), *Carevo novo ruho*, *Ružno pače*, *Tratinčica* (Hans Christian Andersen). Što se tiče lektire za 3. i 4. razred obvezne lektire su jednake popisu iz NPIP-a s iznimkom da uz ova obavezna djela ubraja se još izbori iz poezije autora Zvonimira Baloga, izbori iz poezije Grigora Viteza te *Koko u Parizu* Ivana Kušana. Spomenute ne ulaze sve u 3. i 4. razred već i u

5. razred koji pripada predmetnoj nastavi, a u ovom radu je naglasak na lektiri u razrednoj nastavi (1. – 4.razred) MZOS (2019.). Među preporučenim djelima iz hrvatske i svjetske književnosti nema djela koja bi zadovoljila kriterij dobne primjerenosti djeci razredne nastave. Neki od primjera tih djela su: *Božanstvena komedija* (Dante Alighieri), *Na Drini ćuprija* (Ivo Andrić), *Ilijada i Odiseja* (Homer), *Suze sina razmetnoga* (Ivan Gundulić) itd. (MZOS, 2019.). Kao što je vidljivo iz priloženog, prema Kurikulumu za predmet Hrvatski jezik, učiteljima je, slikovito rečeno, dana velika sloboda u odabiru lektirnih naslova. U odnosu na NPIP, obvezno je jedno djelo godišnje prema izboru učenika kao i broj te lektirni naslovi preporučenih (izbornih) lektira jer je cilj već spomenuto stvaranje želje za čitanjem kod učenika:

Učenik tijekom osnovne i srednje škole čita jedno djelo po vlastitome izboru godišnje. Broj djela za čitanje po vlastitome izboru učenika nije ograničen, čak štoviše, učenike valja poticati na čitanje iz užitka radi poticanja literarnoga čitanja te stvaranja čitateljskih navika i čitateljske kulture. MZOS (2019.)

Iako je pozitivno što se u obzir uzimaju mišljenja i želje učenika, u poštivanju ovog kriterija treba biti oprezan. Naime, učenici vole slobodu, ali isto toliko vole, žele i trebaju red, žele znati što smiju što ne smiju (jasno određena pravila), jasne kriterije ocjenjivanja pa u skladu s tim i jasno navedena djela koja trebaju pročitati i do kada. Naravno, upoznavanje djece s lektirnim djelom se ne smije svoditi na samostalno čitanje lektire kod kuće ili na odgovaranje na beskonačan broj detaljnih pitanja vezanih uz određeno djelo, ali ova sloboda ne opravdava i ne dopušta zanemarivanje važnosti lektirnih djela. Drugim riječima, ova sloboda je mogućnost za osmišljavanje različitih kreativnih aktivnosti i zadataka kojima ćemo učenike motivirati za slušanje određenog lektirnog djela bezobzira na moguće jezične barijere (arhaizme). Osim spomenutih postojećih dokumenata, potrebno se osvrnuti i na prošlost vezanu uz lektirna djela. Zanimljivo je da počeci institucionaliziranja lektire u smislu konkretnog popisa djela namijenjenih čitanju kod kuće datira još u 19. stoljeće. Međutim, takva djela su bila namijenjena višima (nazvanim nevažnim) razinama školovanja:

Učenik tijekom osnovne i srednje škole čita jedno djelo po vlastitome izboru godišnje. Broj djela za čitanje po vlastitome izboru učenika nije ograničen, čak štoviše, učenike valja poticati na čitanje iz užitka radi poticanja literarnoga čitanja te stvaranja čitateljskih navika i čitateljske kulture. Hameršak (2006.)

Ovaj popis nije bio strogo normiran, odnosno propisan. Propisan popis lektirnih djela se izriče tek u drugoj polovici 20. stoljeća u tadašnjem Nastavnom planu i programu za pučke škole: „(...) on se u nastavnim planovima i programima u obliku normativnog, izbornog ili izborno-normativnog popisa točno određenih naslova kontinuirano izriče tek od druge polovice 20. stoljeća, preciznije od 1972. godine.“ (Hameršak, 2006, str. 99).

Ovaj popis se ne prihvaća kao pravi početak institucionaliziranja lektire jer nije točno naznačeno koja djela učenici trebaju čitati i treba li ih pročitati u cijelosti ili samo određene ulomke. Prvim početkom institucionaliziranja lektire smatra se popis iz 1954. godine. Naziv tog programa je bio Nastavni program hrvatskog ili srpskog jezika obzirom da za više razrede osnovne škole (predmetnu nastavu) „nudi“ određen broj lektirnih naslova za razliku od prethodnog dokumenta u kojem su navedeni samo književni žanrovi koji su preporučeni djeci. (ibid.).

Također, poražavajući je podatak kako cijelo to vrijeme nimalo ili zanemarivo obraćala pozornost na dječju književnost s obzirom na to da se smatrala irelevantnom i nevažnom pa čak bi se moglo reći i bezvrijednom: „Iz rečenog proizlazi da je dječja književnosti i u lektirnom, kao i u akademskom i nakladničkom sustavu vrednovana kao nekanonska i irelevantna, ili nešto blaže rečeno, kao relevantna isključivo tijekom jednog, najčešće desetogodišnjeg odsječka.“ (ibid.). Brojne rasprave i promjene unutar popisa lektire za osnovnu školu na kraju su rezultirale spomenutim popisom u Nastavnom planu i programu (2006) te popisom u Kurikulumu za Hrvatski jezik (2019). Važno je napomenuti kako nijedan od spomenutih dokumenata nije ni dobar ni loš. Kvalitetu lektire ne određuje popis preporučenih ili obveznih naslova, već trud koji učitelj ulaže u „približavanje“ određene lektire učenicima. Činjenica je da neke lektire poput Čudnovatih zgoda šegrta Hlapića ili Priča iz davnine današnjoj tzv. „net generaciji“, djece su nerazumljiva pa posljedično i nezanimljiva, ponekad u nekim svojim dijelovima suviše apstraktna, međutim, stvaranjem rječnika pojedinih nepoznatih riječi, preuzimanja uloge lika u pripovijedanju te ostalim kreativnim aktivnostima (čiji je krajnji cilj upoznavanje sa sadržajem, likovima te ostalim elementima pojedinog književnog djela, ali i spoznavanje njegove vrijednosti, npr. poruke koju djelo „šalje“, što bismo mogli naučiti od određenog lika, što je dobro učinio, a što ne, kako je mogao/trebao postupiti itd.) i teško čitljiva djela „pretvoriti“ u zanimljiva djela te štivo kojem će se učenike iznova rado „vraćati.“ Drugim riječima, učitelj uvijek treba imati na umu „da bi lektira trebala biti sredstvo poticanja čitanja, štoviše, poticanja čitanja iz užitka.“ (Gabelica, Težak, 2017, str. 12).

4.2. Bajka u lektiri (1. – 4.razred)

U prethodnim poglavljima već je pojašnjena važnost bajke u kognitivnom i afektivnom razvoju učenika. Sukladno tome, veliki je nedostatak neprisutnost bajke kao lektirnog naslova nakon 1. i 2. razreda, s iznimkom hrvatskih bajki te *Čuvarice novih krovova* koje se pojavljuju kao lektira u 3. razredu prema NPIP-u te *Regoč* i *Šuma Striborova, Bijeli jelen* te *Pas zvan gospodin Bozzi* u 4. razredu kao bajkoviti roman MZOŠ (2006.). Razlog ovakvog rasporeda moglo bi biti mišljenje kako je bajka namijenjena isključivo učenicima mlađe dobi, zaboravljajući činjenicu da postoje mnoge bajke koje bi bile prikladno lektirno djelo za učenike u predmetnoj nastavi, uz napomenu kako su

prvobitno bajke bile isključivo namijenjene odraslima kao što je već navedeno (tek su se kasnije „implementirale“ u dječji svijet): „Iako se bajke (nepravедno) smatraju štivom za mlаde učenike, velik je broj mogućnosti upotrebe ovog književnog oblika i u radu sa starijim učenicima.“ (ibid.) Ovakvo razmišljanje za posljedicu ima prihvaćanje sata lektire kao još jedan „dosadan“ sat književnosti što nikako nije i ne bi trebao biti cilj.

Podaci dobiveni u istraživanju koje su provele prof. dr. sc. Dubravka Težak te doc. dr. sc. Marina Gabelica potvrđuju činjenicu da su učenici zaista zainteresirani, prvenstveno zbog njihove urođene znatiželje za nečim novim, zanimljivim, drugačijim. Sve te karakteristike žele vidjeti i u satima lektire jer ih tradicionalne metode pisanja opsežnih dnevnika čitanja te ispita koji rezultiraju ocjenom koja najčešće ne odražava ni učenički doživljaj lektire ni stvarno poznavanje sadržaja. Prema dobivenim podacima, čak 80% učenika smatra lektiru potrebnom i korisnom kao čitanje općenito (čak njih 75%). Međutim, većina učenika upozorava na potrebu za korištenjem kreativnog pristupa lektiri (Gabelica, Težak, 2017). Ovaj podatak također ukazuje kako učenicima nije važna književna vrsta koju će čitati dokle god rješavaju kreativne zadatke i aktivnosti vezane za određenu književnu vrstu: „Također, zanimljive rezultate pokazuje tvrdnja prema kojoj bi djeca radije čitala lektiru kad bi je obrađivali na zanimljiviji način – 67%.“ (ibid.).

4.3. Važnost lektire u razrednoj nastavi

Glavna važnost lektire u razrednoj nastavi sadržana je u sljedećoj rečenici: „Lektira kao zadnja crta obrane čitanja u digitalnom dobu“ (ibid., str. 89). Drugim riječima, lektire su rijetka cjelovita djela koja će neki učenici pročitati. Ova tvrdnja je dokazana upravo spomenutim istraživanjem. U ovom istraživanju je sveukupno sudjelovalo 361 učenik (181 učenik, 180 učenica). Istraživanjem se htio ispitati na koji način učenici koriste digitalne medije, čitateljske navike učenika i stavovi učenika o lektiri. Podaci vezani za učeničko korištenje digitalnih medija bit će objašnjeni i navedeni u nastavku rada (Digitalni mediji u kreativnom pristupu lektiri). Što se tiče važnosti lektire, paralelno su anketirani učitelji i učenici. Na samom početku propitivanja stavova prema lektiri, učenicima je bilo postavljeno pitanje vole li čitati lektire. Od ukupnih 361 učenika, samo je 347 odgovorilo na ovo pitanje. Čak 55% učenika navodi kako

voli čitati lektiru, dok 45% navodi kako ne voli čitati lektiru. Iako se ne radi o izrazito velikom postotku učenika koji vole čitati lektirna djela propisana još uvijek važećim NPIP-om, ovo je podatak koji učitelji trebaju imati na umu prilikom odabira pristupa lektiri. Točnije rečeno, većina učenika ima intrinzičnu motivaciju za „upoznavanje“ određenog književnog djela, a velika je odgovornost na učitelju da se „svim silama potruđi“ kod učenika zadržati tu motivaciju, želju za čitanjem te istraživanjem fantastičnih svjetova koji se nalaze u knjigama te time preveniraju situaciju u kojoj skoro polovina učenika ne razumije pročitano, smamim time gubi želju i motivaciju za daljnjim čitanjem bilo kojeg novog lektirnog djela nevezano za njegovu estetsku, odgojnu vrijednost. Sljedeće pitanje odnosilo se na označavanje tvrdnji kojima bi učenici opisali lektiru. Najveći postotak učenika je lektiru okarakterizirao kao poučnu (njih 28%), a zatim kao zabavnu (23%). Međutim paralelno s ovim podatkom, 20% ispitanika se izjasnilo kako lektiru pak smatra dosadnom te napornom (14%). Posljednji postotak učenika obrazlaže svoju tvrdnju činjenicom da nemaju pravo sudjelovati u izboru lektirnih djela. Naposljetku, 9% učenika se izjasnilo kako su im lektire nerazumljive i nejasne zbog velike količine arhaizama koji su izašli iz svakodnevne uporabe (ibid., str.93). Sve navedene karakteristike su već prethodno navedene u radu kao „prepreke“ koje je nužno svladati prije no što pojašnjavamo i upoznajemo učenike sa sadržajem samog djela. Zatim su se učenici trebali opredijeliti za vrstu književnog djela koja im je najdraža. Najveći broj ispitanika je odabralo roman kao omiljenu književnu vrstu (50%). Književna vrsta koja je okarakterizirana kao najmanje „privlačna“ učenicima je slikovnica (5%). Ovaj rezultat se može opravdati činjenicom kako učenici prvu asocijaciju koju imaju na umu kada čuju ili pročitaju pojam slikovnica, je knjiga za djecu rane i predškolske dobi u kojoj se nalaze nazivi predmeta, životinja na materinjem jeziku te čiji je cilj isključivo usvajanje materinjeg jezika. Potrebno je učenike upoznati s činjenicom kako postoje slikovnice namijenjene odraslima te imaju iznimnu odgojnu i estetsku vrijednost baveći se temama prikladnim odraslima. Neke od tih slikovnica su: *Zato što gledamo* (autorica: Silvija Šesto), *Najružniji čovjek u kraljevstvu* (autor: Darko Macan), *Superstar* (autorica: Milica Lukšić) .

Paralelno s ovim slikovnicama postoje slikovnice koje su prikladne i za učenike mlađeg i starijeg uzrasta (razredna i predmetna nastava). Nekoliko slikovnica koje mogu biti primjer za navedeno su: *Obiteljski album* (Sylvia Deinert), *Pranje ušiju*

(Željka Horvat Vukelja), *Plavi oblak* (Tomi Ungerer), *Anica i velike brige* (Desa Muck KGZ (2020.)). Nadalje, kada se od učenika zatražilo da navedu najdraže i najmanje omiljeno djelo (naslov djela), među pojmom najomiljenije djelo su se pojavila tri lektirna naslova, a to su redom: *Družba Pere Kvržice*, *Emil i detektivi* te *Vlak u snijegu* (3.r.) te *Mama je kriva za sve*. Među najmanje omiljenim književnim djelima su se, djelomično očekivano, pojavili sljedeći naslovi: *Priče iz davnine* (Regoč i Šuma Striborova) te *Duh u močvari*. Najvjerojatniji razlog karakteriziranja posljednjih naslova kao najmanje omiljenih je zaključanost teksta, odnosno nemogućnost razumijevanja brojnih arhaizama koji se nalaze u tekstovima Ivane Brlić Mažuranić. Ti arhaizmi dodaju posebnost svakom njezinom djelu i ne smiju se zanemariti jer su dio naše prošlosti i kulture te se poneki od njih i dan danas rabe u svakodnevnom govoru (dijalekti), ali ih je potrebno pojasniti učenicima suvremenim rječnikom. Najzanimljiviji je podatak kako čak 68% učenika navodi kako nikad ne prepisuje bilješke o književnim djelima za lektiru s interneta, dok 28% ispitanika priznaje kako to čini ponekad. Samo 4 % ispitanika navodi kako to često radi. Iako učenici samostalno odlučuju žele li uložiti trud i napraviti određene aktivnosti vezane uz književnu djelo te u se u ovom slučaju ne može odgovornost u potpunosti prebaciti na učitelje, međutim ukoliko učenici ne razumiju ono što čitaju (ne razumiju sadržaj ni jezik kojim je pisano djelo), veća je vjerojatnost da će „pomoć“ potražiti na nekoj od internetskih stranica. Kako je već dobro poznato, internet nudi pregršt pozitivnih mogućnosti, ali isto tako i bezbroj neprovjerenih informacija u kojima se učenici „izgube“ te na kraju ne znaju što je od onog pročitano točno, a što ne. S obzirom na to da se naglasak konstantno stavlja na razvijanje kritičkog mišljenja kod učenika tijekom cijelog obrazovanja pa sukladno tome i stvaranju kritičkog čitatelja, potrebno je naučiti učenike gdje i kako pretraživati informacije vezane uz lektirno djelo, ali i bilo koji drugi sadržaj. Pritom učitelji nikako ne smiju „pasti u zamku“, stvoriti stav kako se učenici znaju služiti digitalnim medijima samo zato što su dio digitalnog doba, odnosno u njemu žive. Učenici danas već u najranijim razdoblju djetinjstva posežu za razno raznim digitalnim uređajima te digitalnim medijima koji im se pružaju „na dlanu.“ Nažalost ne pridaje se dovoljno pozornosti tome što učenici čine s tim digitalnim medijima, kakve internetske stranice posjećuju te učeničko znanje o preuzimanju određene igrice ili datoteke karakteriziramo kao dokaz o njihovom znanju pravilnog korištenja spomenutog. Većina tih učenika kada se u školi pojavi potreba za pretraživanjem informacija (pogotovo u okviru nastave predmeta Informatike) ne

znaju kako pravilno tipkati na računalu, gdje upisati određeni pojam koji pretražuju, što sve neku stranicu čini pouzdanom za preuzimanje informacija, kako otvoriti tu stranicu itd. Kao što ih učimo govoriti, kao što ih učimo pisati i čitati tako ih (pogotovo u ovo digitalno doba) trebamo učiti kako pretraživati informacije, kako ih koristiti te u okviru lektire kako kritički sagledavati neko lektirno djelo uzimajući u obzir prednosti i nedostatke uz argumentaciju. Tek tada ćemo s pravom moći reći kako učenici u školama doista razvijaju kritičko mišljenje.

4.4. Kreativni pristup lektiri nasuprot tradicionalnom

Na samom početku opisivanja razlike između kreativnog i tradicionalnog pristupa lektiri, potrebno je pojasniti oba pojma: tradicionalno i kreativno. Riječ tradicionalni dolazi od riječi tradicija koja označava predaju, predavanje. Ovo predavanje se odnosi na običaje, vjerovanja, priče te ostale segmente kulture određenog naroda koji se prenose „s koljena na koljeno“ (prema Hrvatska enciklopedija). Tradicija sama po sebi nije loš, tj. negativan pojam, međutim kada se koristi izraz da je nastava tradicionalna ili neki pristup tradicionalan, vrlo često se taj izraz koristi u negativnoj konotaciji. Iako tradicionalna nastava ima svoje prednosti (npr. u usvajanju tablice množenja često će učitelji prilikom uvježbavanja i ponavljanja uz igre te ostale kreativne aktivnosti posegnuti za tradicionalnom metodom uvježbavanja velike količine zadataka kako bi množenje do 100 se kod učenika razvilo do automatizma). Međutim, glavni nedostatak je prestrogo određena forma rada na nekom sadržaju koja se šablonizirano treba slijediti te je u toj situaciji vrlo malo mogućnosti za kreativnost i kreativni pristup. Kada se radi o lektiri, tradicionalni pristup obuhvaća dnevnik čitanja te ocjenjivanje lektire ispitima i kvalitetom napisanog dnevnika. Nažalost, bilo je slučajeva kada se kvaliteta napisanog dnevnika češće procjenjivala kvantitetom (brojem napisanih stranica) negoli kvalitetom napisanog teksta. Glavni cilj pisanja dnevnika čitanja je uvid u učenički doživljaj pročitano, a ne (ono što vrlo često jest) uvid u poznavanje i najmanjih detalja vezanih uz sadržaj pročitano, stoga ih učenici i ne vole pisati, a kamoli čitati pred ostatkom razreda. Navedeno je i prvi problem vezan uz pisanje dnevnika čitanja: „Prvi problem je vezan uz koncepciju dnevnika lektire koji, prema riječima učenika, sadrže šablonizirane tipove zadataka. Svođenje književnog djela na činjenice odbija učenike od čitanja i zasigurno ne pridonosi razvoju čitateljskih

navika.“ (ibid., str. 37). Sljedeći problem vezan uz dnevnik čitanja je njegovo ocjenjivanje. Često se među pitanjima mogu pronaći ona u kojima se očekuje da učenik navede svoje mišljenje (mišljenje o pročitanoj djelu, mišljenje o pojedinom liku ili likovima, mišljenje o postupku određenog lika itd.), a nakon što ih učenik navede uz argumentaciju, to se mišljenje procjenjuje i ocjenjuje. Ocjena u tim situacijama najčešće ovisi o podudaranju učiteljevog mišljenja s učeničkim pa učenici često pribjegavaju prikrivanju ili uljepšavanju vlastitog mišljenja (s obzirom na to da većinom ne smiju reći da im se nešto nije svidjelo unatoč argumentiranju): „Budući da znaju da će se njihovi uradci ocjenjivati, neki ih učenici zasigurno pišu sa zadržkom, u smislu opreza u jezičnom izražavanju, i u smislu neiskrene procjene djela.“(ibid., str.

38) Treći problem je nemogućnost uživanja u samo djelo zbog stalnog zastajkivanja kako bi se zabilježio određeni podatak. „Treći, i možda ključni problem dnevnika čitanja vidimo u činjenici da pisanje dnevnika lektire prekida imerziju, uživanje u književno djelo, jer čitatelj svako malo treba zastati kako bi zapisao neku misao, opis ili (najčešće) informacije koje se od njega traže, kao što su imena likova, mjesto ili vrijeme radnje.“ (ibid.). Spomenute podatke možemo provjeriti na drugačiji način (ovdje se pod pojmom provjeravanja ne misli na provjeravanja sa svrhom ocjenjivanja, već uvid u razumijevanje sadržaja bez ocjene kao posljedice mogućeg nerazumijevanja). Alternative za provjeru pročitivosti djela umjesto pisanja dnevnika čitanja postoje, a o tome će biti riječ u nastavku rada. Sljedeći element koji se često pripisuje isključivo tradicionalnom pristupu lektiri (iako se odnosi i na kreativni pristup te na sve ostale nastavne sadržaje) je ocjenjivanje lektire. Ono je dakako potrebno kako bi učenici, učitelji i roditelji imali uvid u kojem smjeru se „kreće“ učenikov napredak (uzlazno ili silazno). Ukoliko se učenikov napredak „kreće“ u silaznom smjeru (učenik počinje dobivati sve lošije i lošije ocjene koje se redaju jedna za drugom), tada je na učitelju da ustanovi koji je razlog neuspjeha te osmisli aktivnosti, zadatke, nastavna sredstva koja će učeniku pomoći njegov „neuspjeh“ pretvoriti u „uspjeh.“ Ovdje su ovi pojmovi (uspjeh i neuspjeh) namjerno napisani pod navodnicima jer učitelji nikako ne smiju pasti u „zamku“ mišljenja kako je učenik koji ima lošije ocjene u odnosu na ostatak razreda, loš ili neuspješan niti pak imati mišljenje kako učenik koji ima sve odlične ocjene zna apsolutno sve te da se ne treba truditi niti raditi kao što to trebaju učenici sa slabijim uspjehom (u cijelom radu se koristi izraz učenik radi jednostavnijeg izražavanja – ovdje se taj pojam odnosi i na učenike i učenice). Kako često navodi profesorica Velički u svojim predavanjima

(parafrazirano): „Svako dijete je jednako važno i vrijedno. Cilj je da učenici rado dolaze u razred i uče u njemu znajući da njihova loša ocjena je zajednički „neuspjeh“ učitelja i učenika te da će zajedno pronaći i osmisliti način kojim će tu prepreku prijeći.“

Postoji nekoliko problema vezanih uz ocjenjivanje lektire. To su: učiteljeva procjena prilikom ocjenjivanja, prevelik broj varijabli koje se uzimaju u obzir prilikom ocjenjivanja te specifičnost nastavnog predmeta Hrvatski jezik (obzirom da je lektira dio Hrvatskog jezika; prema NPIP-u pripada književnosti) (ibid., str. 39). Učiteljeva procjena odnosi se na činjenicu kako učitelj samostalno procjenjuje učenikovo znanje na temelju vlastitog mišljenja o pročitanoj što je automatski subjektivno. Način provjeravanja učeničkih uradaka se ne može provoditi na drugačiji način, osim strogo provjerenim (baždarenim) testovima što nam nikako nije cilj u nastavi lektire, (a to treba svesti na minimum prilikom ispitivanja ostalih nastavnih sadržaja). Uzimajući to u obzir, potrebno je maksimalno objektivizirati varijable koje uzimamo u obzir prilikom vrednovanja, a kasnije i ocjenjivanja učeničkog uratka. Učitelji često nenamjerno uzimaju previše varijabli koje uzimaju u obzir prilikom ocjenjivanja učeničkih radova (urednost, točnost odgovora, koliko su odgovori detaljni, uporaba riječi itd.). Najbolje je uvijek osvrnuti se na dva osnovna kriterija: jezik i pravopis te poznavanje sadržaja (tada učenici dobivaju dvije ocjene kada se radi o provjeravanju sadržaja poput sastavaka, stvaranje priče, basne, igrokaza itd.) Kada je lektira u pitanju, najvažniji bi trebao biti doživljaj i mišljenje o pročitanoj, zatim razumijevanje pročitanoj, vlastita aktivnost (učenička aktivnost) u aktivnostima vezanim uz određeno lektirno djelo. Naposljetku, specifičnost svakog pojedinog predmeta „određuje“ i način na koji se nastavni sadržaji vezani uz taj predmet vrednuju i ocjenjuju. Posebnost (specifičnost) predmeta Hrvatski jezik proizlazi iz njezine četiri osnovne sastavnice (prema NPIP-u: jezik, književnost, jezično izražavanje i medijsku kulturu te početno čitanje i pisanje u prvom razredu) i iz činjenice da se pojedini sadržaji jezika promatraju i prilikom ocjenjivanja drugih predmeta (pravopis, gramatička ispravnost) (ibid., str. 71). Općenito rečeno, potrebno je gledati kako su ocjene poticaj i nagrada za uloženi trud i rad, a ne kazna ili prijetnja kojom se zastrašuje učenike i svakim danom sve više udaljava od čitanja što je jedna od temeljnih jezičnih djelatnosti u hrvatskome jeziku.

Nasuprot tradicionalnom pristupu lektiri, nalazi se kreativni pristup lektiri. Kreativno dolazi od riječi kreativnost što označava sposobnost, stvaranje nečeg novog, a u lingvističkom smislu, prema Hrvatskom leksikonu, označava sposobnost govornog subjekta (govornika/slušatelja) da „spontano proizvodi i razumije nezavršen broj fraza koje dotad nikada nije čuo“. Pod pojmom „kreativni pristup lektiri“ podrazumijevaju se ideje, aktivnosti, zadaci koji „odskaku“ od pisanja dnevnika čitanja odgovarajući na brojna pitanja. Unatoč brojnim prednostima ovog pristupa, potrebno je napomenuti kako kreativni pristup lektiri ne podrazumijeva korištenje jedne aktivnosti koja je rezultirala uspjehom u razredu jer konstantno ponavljanje iste aktivnosti stvara monotonost i dosadu kod učenika: „(...) često dolazimo u situaciju da jednom isprobanu, uspješnu formulu počinjemo primjenjivati na svakome satu. Jasno je da se na takav način gubi osjećaj noviteta, a time se zasigurno smanjuje i kreativnost učenika.“ (ibid.). Cilj je cjelokupnog pristupa stvoriti ugodno okruženje koje omogućuje učeniku postupno „upoznavanje“ sa sadržajem pojedinog književnog djela te potiče znatiželju i kreativnost učenika u rješavanju različitih zadataka. Također, ovaj pristup se temelji na određenim načelima. Ta načela su redom: načelo umjetnosti riječi, načelo žanra, načelo imerzije, načelo znatiželje, konceptualizacije, integracije i korelacije te načelo praktične pismenosti i interaktivnosti. Prvo načelo (načelo umjetnosti riječi) odnosi se na već opisanu činjenicu u ovom radu, a to je da se književno djelo treba promatrati kao umjetnost riječi, a ne predložak na iz kojeg se trebaju izvlačiti moralne poruke koje učenici trebaju usvojiti. Nadalje, načelo žanra se odnosi na posebnosti u svakom djelu koje su prisutne zbog samog žanra. Uvijek je prvo potrebno s učenicima „upoznati“ karakteristike pojedinog žanra, a tek nakon toga im približiti i sam sadržaj određenog književnog djela. Načelo imerzije odnosi se na stvaranje razrednog ozračja u kojem učenici imaju mogućnost uživljanja u određeno književno djelo, a nakon čitanja („upoznavanja“) djela i mogućnost kreativno izražavanja kroz aktivnosti vezane uz djelo. Predzadnje načelo odnosi se na već spomenutu učeničku aktivnost koja treba prevladavati na satu. Učitelj treba biti koordinator aktivnosti, poticati učenike na promišljanje i sudjelovanje, biti pripovjedač prilikom pričanja ili čitanja djela učenicima, ali nikako korektor koji će ispravljati učeničko mišljenje ili doživljaj pročitano (ovo se ne odnosi na korekciju pravopisnih i gramatičkih pogrešaka prilikom pisanja, ali i prilikom njihove korekcije treba poštivati postupnost u ispravljanju). Naposljetku, posljednje načelo odnosi se na činjenicu kako aktivnosti ne smiju biti organizirane tako da u njima učenici sudjeluju,

izražavaju se isključivo kognitivno, već je potrebno uključiti što više osjetila (važno osvješćivanje pojma senzorne integracije – osjetila nisu odvojena jedna od drugih, već se nalaze vrlo blizu u mozgu te aktivacijom jednog osjetila, aktiviramo i ostala). Usprkos velikoj potrebi za pridavanjem pažnje učeničkom doživljaju djela, ne smije se zanemariti ni analiza teksta u kojem pronalazimo ključne jezične ili književnoteorijske pojmove: „No glavnina nastavnoga sata književnosti primarno se posvećuje istraživanju i analizi teksta na temelju koje dolazimo do ključnih jezičnih ili književno- teorijskih pojmova. Ta je zadaća važna jer omogućuje učenicima uvid u vještinu „zanata,“; npr. upućuje ih na iznimne potencijale jezika, to jest kako misli, ideje i poruke artikulirati u materinskom jeziku.“(ibid.). Kao što je već spomenuto, glavni cilj učitelja u nastavi lektire treba biti „stvaranje ljubavi“ prema čitanju, motiviranje učenika na čitanje i kreativno izražavanje u aktivnostima koje učitelj izrađuje za svoje učenike. U nastavku rada bit će prikazani i pojašnjeni neki od primjera kreativnog pristupa lektiri, od kojih se mnogi koriste u neposrednom odgojno-obrazovnom radu, a što potvrđuju rezultati ankete (367 ispitanika) provedene među učiteljima razredne nastave te nastavnicima Hrvatskog jezika.

4.5. Primjeri kreativnog pristupa lektiri

a) Važnost čitanja

Na samom početku je potrebno podijeliti kreativne aktivnosti s obzirom na vrijeme kada se izvode. Pa tako možemo podijeliti aktivnosti na: prije čitanja, za vrijeme čitanja te nakon čitanja. Kao što je vidljivo već na prvi pogled, najvažniji pojam za korištenje bilo koje kreativne aktivnosti na satu lektire je čitanje. Za početak je potrebno pojasniti što to čini čitanje toliko važnom jezičnom djelatnosti te navesti smjernice kako učenike potaknuti na čitanje, kako tu vještinu razvijati kod njih te kako raditi s naprednim čitačima i učenicima koji imaju teškoća u čitanju. Čitanje je moguće opisati jednom općenitom rečenicom, a ta je: čitanje je jako složen proces. Međutim, ovo je preopćenito za shvaćanje konkretne problematike vezane uz ovaj proces. Kako bi učenik („a i bilo koja druga osoba) mogao čitati potrebna je mogućnost „obrade“ onoga što vidimo u skladu s prijašnjim znanjima i preradu istog u svijesti: „I svi nepismeni ljudi vide što piše, ali gledanje nije dovoljno. Oni ne znaju što vide. Jer čitanje zahtijeva obradu onoga što se vidi, preradu u svijesti, obrađivanje viđenoga u

skladu s prijašnjim znanjima.“ (Čudina-Obradović, 2004, str.15). Oko najvažnijih preduvjeta za stvaranje „dobrog čitača“ vode se različite rasprave među tri skupine znanstvenika. Iz toga su proizašla tri različita preduvjeta potrebna za „dobro čitanje.“ To su redom: glasovna analiza i sinteza, razvojna pismenost te model tzv. „ruskih babuški“. Pojam glasovne analize i sinteze odnosi se na sposobnost učenika da raščlani određenu riječ na glasove i obrnuto, pojedinačne glasove povežu u smislenu cjelinu (riječ). Primjerice, učenik kada mu se kaže riječ *torba*, treba čuti svaki pojedini glas u toj riječi (T O R B A) kako bi istu riječ mogao raščlaniti na spomenute glasove i obrnuto, glasove: t, o, r, b, a spojiti u smislenu riječ – torba. Ova se sposobnost naziva još i glasovna osviještenost. Međutim, ne smije ju se poistovjećivati s izrazom glasovna osjetljivost jer su to dva različita pojma: „Postoji razlika između pojmova glasovna osviještenost i glasovna osjetljivost. Naime, neka djeca na početku školovanja nisu glasovno osviještena, tj. ne mogu rastaviti riječi na glasove, jer nisu imala prilike i potrebe obraćati pozornost na glasove u predškolskim aktivnostima. Kad im se tijekom pjevanja, čitanja ili učenja pjesmica u rimi, brojenjem glasova u riječi ili prepoznavanjem prvog glasa u riječi osvijesti da svaka riječ ima određenu glasovnu strukturu, ona će brzo razviti glasovnu osjetljivost.“ (ibid., str. 17). Razvojna pismenost označava kontinuirani razvoj čitalačke kompetencije koji započinje već na početku djetetovog usvajanja govora. Dijete s vremenom sve bolje razumije svrhu i način komunikacije pomoću teksta: „Istraživanja razvojne pismenosti dovode do zaključka da je središnji proces pri učenju čitanja zapravo razumijevanje teksta i aktivno traženje smisla i značenja.“ (ibid. str. 18).

Posljednji preduvjet koji je važan za razvoj čitalačke pismenosti je model paralelne obrade ili tzv. „model ruskih babuški.“ Istraživanja posljednje skupine znanstvenika koji i zastupaju ovaj preduvjet za razvoj čitalačke sposobnosti su dokazala kako se čitanje sastoji od tisuću različitih vještina i podvještina. Sve te vještine i podvještine se pak mogu raspodijeliti u pet osnovnih sastavnica koje su međusobno povezane kao prazne ("šuplje") ruske lutkice: u najvećoj babuški se nalazi manja, u manjoj još manja i tako redom do najmanje. Tih pet sastavnica koje se postupno trebaju razviti kod učenika kako bi uspješno čitali su: razumijevanje cilja čitanja (1.), procjena jesu li pročitani podaci u skladu s ciljem (2.), prepoznavanje značenja najmanjih misaonih jedinica – tvrdnji (3.), prepoznavanje značenja riječi (4.) te prepoznavanje smisla pročitane cjeline (5.). Sve navedene preduvjete treba gledati kao cjelinu koja je

potrebna da bi učenik mogao postati „dobar čitač“: „Sva su tri shvaćanja korisna, dapače, neophodna za razumijevanje učenja čitanja. Poučavanje čitanja mora se temeljiti na njihovom poznavanju i uzeti ih u obzir.“ (ibid., str. 19.). Nadalje, neki od primjeri aktivnosti kojima se učenici mogu motivirati na čitanje su: polica „Moja najmilija igračka“, polica „Moja najmilija slikovnica“, „Živi razredni ljubimac“, „Razredni ljubimac:“ (ibid.). Sve aktivnosti se provode u tzv. „čitalačkom centru“ kojeg se može opremiti jastucima, strunjačama kako bi se stvorilo ugodno atmosfera za čitanje priča ili sudjelovanje u određenoj aktivnosti. Prva aktivnost (Polica „Moja najmilija igračka“) provodi se tako da svaki učenik donese u školu svoju omiljenu igračku u školu te na nju postavi naljepnicu ili karton sa svojim imenom. Igračke se postavljaju na prethodno određenu policu. Svakodnevno jedan od učenika uzima igračku (u skupnim aktivnostima) i predstavlja ju ostalim učenicima (navodi ime igračke, ako ga ima, zašto mu je ta igračka tako važna, kako se igra s tom igračkom ili opisuje doživljaj s tom igračkom). Nakon toga učiteljica može postaviti igračku na posebno mjesto i papirić na kojem je napisano ime igračke ili ostali učenici osmišljavaju ime toj igrački. Zatim svi učenici crtaju ono što im je učenik rekao o svojoj igrački (njezin izgled, jedan od doživljaja s tom igračkom itd.). Svi ti crteži zapravo predstavljaju oznake za određenu igračku. Učiteljica prikuplja sve uratke učenika i od njih stvara tzv. „Knjigu o doživljaju“ koja se nalazi pokraj svake igračke koju su učenici donijeli. Sljedeća aktivnost (Polica „Moja omiljena slikovnica“) provodi se na sličan način te se umjesto igračaka u školu donose omiljene slikovnice učenika. Učenici individualno i u malim skupinama čitaju, prepričavaju i likovno interpretiraju vlastite, ali i tuđe (pročitane) slikovnice. Predzadnja aktivnost („Živi razredni ljubimac“) provodi se tako da se na jedan dan ili na pak povremeno čuvanje donese u razred živi ljubimac u kavezu (npr. papiga, kornjača, hrčak). Učenici promatraju životinju, razgovaraju o njoj te izrađuju plakat u kojem navode ime životinje koja se nalazi u razredu (koje su zajednički osmislili), crtaju i pišu doživljaje s tom životinjom itd. Također, na plakatu se detaljno navode i zapisuju pravila vezana uz hranjenje i brigu o ljubimcu. Posljednja aktivnost („Razredni ljubimac“) slična je prethodnoj s iznimkom kako se u ovoj aktivnosti ne radi o živom ljubimcu (životinji), već lutki (poželjno je lutku izraditi od tkanine, ili spužve, odnosno mekog materijala kojeg učenici mogu uzeti u ruku i opipati jer nam je važno uključivanje svih osjetila). Ovakav ljubimac potiče učenike na zamišljanje i izmišljanje. Drugim riječima, na početku služi poticanju učenika na govor (učenik će ponekad lakše komunicirati s

lutkom čiji glas imitira učitelj, negoli s učiteljem), a kasnije lutka mogu ponijeti sa sobom kući i vratiti ga nakon dogovorenog vremena u školu s napisanim „izvještajem“ o svim dogodovštinama koje je doživio u tom periodu s lutkom. Primjer takve lutke je patak Oskar koji je u periodu od 2011. do 2012. putovao kroz 25 škola „upoznajući“ nove učenike te stvarajući „uspomene“ i dogodovštine s njima (prema UHURN Zvono, 2013). Također, ono što učitelji ponekad nenamjerno zanemaruju jest činjenica da su upravo oni (uz roditelje, skrbnike) glavni model po kojem učenici uče poželjna i nepoželjna ponašanja (učenje po modelu kojim se bavio Albert Bandura). Ukoliko učitelj i sam čita pred učenicima (primjerice, za vrijeme odmora), učenici će postupno usvajati ovo ponašanje kao pozitivno, dobro i poželjno. Ako uz sve to učitelj osmisli čitalački kutić u kojem će učenici među probranim slikovnicama, časopisima o životinjama te upravo tu literaturu uključiti u svakodnevnu nastavu (ili literaturu prema kojoj učenici pokazuju veliki interes), učenici će zasigurno zavoljeti čitanje, neovisno o njihovoj usvojenosti te sposobnosti. Oni koji je još nisu u potpunosti usvojili, ovim pristupom će ju lakše i brže usvojiti jer će osjećati ugodno i još važnije, ravnopravno u tim aktivnostima sa svojim prijateljima iz razreda (uvijek je poželjno koristiti izraz prijatelji u razredu jer nam je to i u konačnici cilj – prije usvajanja sadržaja, a i tijekom u usvajanja glavni cilj je stvoriti ozračje koje je poticajno za učenikov razvoj – učionica treba biti mjesto gdje će učenik moći iskazati svoje osjećaje, mišljenje i želje bez osjećaja osuđivanja).

Postavlja se pitanje kako pristupiti naprednim učenicima (u smislu naprednih čitača) te učenicima koji imaju teškoća u čitanju. Daroviti čitači pripadaju u skupinu naprednih čitača. Napredne čitače karakteriziraju neke od sljedećih osobina (one nam mogu služiti kao pomoć pri prepoznavanju takvog učenika): prisutna je osjetljivost za rimu i glasove, često i ponovljeno prepoznavanje riječi omogućuje razvijanje dubinske glasovne osjetljivosti (raščlambu i sintezu) prije početka učenja čitanja, lako razumijevanje riječi i razumijevanje sadržaja dovodi do pozitivnih stavova prema čitanju, često samostalno čitanje dovodi učenika do prepoznavanja sve većeg broja riječi (proširivanje i razvitak rječnika) te sve veći broj prepoznatih riječi dovodi do automatiziranog čitanja – karakteristike naprednog čitača tijekom učenja čitanja (1., 2. i 3. razred i kasnije) (ibid., str. 149). Također, važno je napomenuti kako skupini naprednih čitača pripadaju i prosječni napredni čitači. Oni za razliku od darovitih čitača trebaju konstantni poticaj za čitanje određene literature ozbiljnijeg sadržaja, s

njima je potrebno provoditi vježbe sustavnog proširivanja rječnika te kod njih treba razvijati različite strategije dubljeg razumijevanja teksta i povezivanja značenja (ibid.). Drugim riječima, napredni čitači u odnosu na prosječno napredne čitače samostalno izvode sve gore navedene aktivnosti te je aktivnost učitelja u njima minimalna. Postoji nekoliko načela koje je potrebno poštivati prilikom rada s darovitim čitačem (kada se i ako to doista utvrdi), a to su: prilagodba programa, omogućavanje razvoja osjećaja „samostalnog upravljanja“ vlastitim procesom učenja, primjena poučavanja s promišljanjem, dopuštanje slobode izbora, fleksibilnost u poučavanju, dogovor s ostalim učiteljima, definiranje zadataka u obliku samostalnih projekata (ibid., str. 154). Prilagodba programa odnosi se na dopuštanje učeniku da „preskoči“ određene razredne aktivnosti ako ih je dotad svladao (aktivnosti i vježbe vezane uz čitanje) te da savlada glatko čitanje s razumijevanjem u drugim aktivnostima. Nadalje, pod pojmom „upravljanja vlastitim procesom učenja“ misli se na dozvoljavanje učeniku da samostalno odabire način na koji će neki zadatak riješiti, kojim tehnikama i na koji će ga način interpretirati ostatku razreda. Često učitelji imaju potrebu intervenirati u svaku učeničku aktivnost (većinom nenamjerno) kako bi bili sigurni da učenici razumiju zadatak i znaju kako će ga riješiti (mogu odabrati tehnike, načine itd.). Međutim, kod ovih učenika to često stvara ljutnju i nezadovoljstvo jer dobivaju dojam kako ih učitelj smatra nesposobnima, stoga je uvijek bolje pustiti učenika da sam pokuša nešto napraviti pa makar ne bilo u potpunosti (od samih početaka) točno. Ovaj savjet vrijedi za sve učenike u razredu jer i učenici s teškoćama žele imati slobodu koja im je potrebna da se dokažu i da pokažu drugima da i oni mogu jako puno toga. Poučavanje s promišljanjem podrazumijeva kontinuirano praćenje (formativno vrednovanje) učenikovo napretka te ujedno i kvalitetu poučavanja (treba li neke zadatke drugačije postaviti, jesu li svi zadaci bili primjereni tom učeniku poštujući načelo ni preteški ni prelagani- preteški dovode do gubitka motivacije i rezigniranja, dok prelagani zadaci stvaraju dosadu i demotivirajuće utječu na učenika itd.). Sloboda izbora, kao što i sama riječ govori, omogućuje učenicima samostalan izbor zadataka, tema, sadržaja, metoda rada itd. Ovdje je važno napomenuti kako rad s darovitim učenicima, (a i ostalim učenicima u razredu) nije nestrukturiran te u razredu „ne vlada anarhija.“ Učitelj je zadužen pripremiti potrebne materijale, literaturu za određeni nastavni sat kao i metode od kojih će učenici odabrati što žele (uvijek je najbolje u tom slučaju primijeniti glasovanje jer u protivnom će učenici smatrati kako se učitelj priklanja nekom od mišljenja što se ne smije dogoditi). Osim navedenog, treba

koordinirati aktivnostima, paziti na primjerenu razinu buke u razredu za vrijeme rada te pomoći učenicima kada zatraže pomoć ili kada učitelj primijeti da neki učenik teže rješava ili ne razumije postavljene zadatke (neki učenici su izrazito introvertirani i ne žele priznati kako nešto ne znaju ili ne razumiju zbog mišljenja da tako ispadaju glupi ili neznalice – taj stav treba mijenjati i uvijek napominjati kako svatko ima pravo pogriješiti). Fleksibilnost poučavanja je napuštanje strogih tema i nastavnih jedinica određenih godišnjim i mjesečnim planom i programom. Naravno, predviđene teme treba „obraditi“, ali nije nužno da ih se radi strogo određenim redoslijedom. Potrebno je razgovarati i dogovarati se s ostalim učiteljima o načinu rada s darovitim učenikom (ovdje se misli na darovitost u čitanju, ali isto vrijedi i za sve oblike darovitosti). Naposljetku, potrebno je omogućiti darovitim učenicima zadatke kojima će dodatno razvijati svoje čitalačke sposobnosti, usvajati sadržaje na različitim razinama te zadavati zadatke u kojima trebaju razraditi određen širi pojam. Primjeri aktivnosti koje se mogu provoditi s darovitim čitačima kako bi se zadovoljila iznad navedena načela su: Opis doživljaja razrednog ljubimca, Čitački protokol, Moja knjiga o priči (knjizi), Priča o doživljaju, Samostalna izrada slikovnice, Izrada vlastitog projekta o temi od posrednog interesa te Poučavanje pomoću pojmovnih tema (ibid.). Opis doživljaja razrednog ljubimca se odnosi na već spomenutu aktivnost pisanja izvješća o proživljenim doživljajima s razrednim ljubimcem (od darovitih učenika se očekuju detaljniji izvještaji o proživljenim doživljajima s razrednim ljubimcem). Čitalački protokol je aktivnost u kojoj učenici trebaju analizirati svako pročitano djelo po unaprijed određenim pitanjima (pitanja nisu jednaka pitanjima koja se često pojavljuju u dnevnicima čitanja- mjesto, vrijeme radnje, likovi...). Neka od tih pitanja su: „S kojim su se problemima susreli glavni likovi? Na koji način bi se mogli ti problemi riješiti? Ponudi rješenje.“ „Moja knjiga o priči“ provodi se tako da učenik prvo prikaže pročitano djelo, a zatim samostalno izradi i prezentira vlastitu inačicu pročitane priče te ju prezentira učenicima. Samostalna izrada slikovnice je aktivnost u kojoj učenik samostalno prema dobivenom (ili odabranom) književnom predlošku izrađuje slikovnicu koju će kasnije čitati i ostali učenici u razredu. Priča o doživljaju je osobito pogodna za učenike 1. razreda s obzirom na to da učenici mogu osmisliti i prepričati svojim prijateljima iz razreda svoj omiljeni doživljaj (proživljen s obitelji, prijateljima, kućnim ljubimcem itd.) bez pisanja (obzirom da učenici u prvom razredu tek usvajaju prijenos glasa u slovo). Izrada vlastitog projekta o temi od posebnog interesa se odnosi na stvaranje samostalnog projekta na temu po vlastitom izboru. Učiteljeva uloga u ovoj

aktivnosti je pomoći učeniku prilikom klasifikacije slikovnih materijala, komentara, sažetaka vezanih uz odabranu temu. Posljednja aktivnost, „Poučavanje pomoću pojmovnih tema“ najprikladniji je oblik rada za darovite učenike jer zadovoljava dva temeljna svojstva individualiziranog programa za darovite: „Pojmovna tema je najprikladniji oblik rada za darovite učenik, jer ona zadovoljava dva temeljna svojstva individualiziranog programa za darovite, a to su složenost sadržaja i apstraktnih misaonih operacija.“(ibid.). S druge strane, učenike s teškoćama u čitanju možemo prepoznati po nekim od sljedećih karakteristika: nesposobnost dešifriranja riječi, nesposobnost brzog imenovanja (boja, predmeta, slova), prisutni problemi u kratkoročnom pamćenju (teško pamte ono što su neposredno prije čuli, teško uče tekstove napamet) te moguća spora artikulacija riječi (nije prisutno kod svih učenika s teškoćama u čitanju) (ibid., str. 135). Ovdje se ponajviše misli na učenike koji ne samo da imaju teškoću u čitanju, već imaju poremećaj – disleksiju. Zanimljivo je kako učenici koji imaju ovaj poremećaj, mogu biti daroviti ukoliko svladaju sve boljke (prepreke) koje im njihova dijagnoza postavlja: Zanimljivo je Davisovo gledanje na disleksiju kao svojevrsnu darovitost, jer po njegovu shvaćanju, kad učenici nauče prevladati dezorijentaciju, oni pokazuju mnoge talente kao što su matematički, likovni i glazbeni (ibid.).

Za učitelje je najvažnije da razlikuju dva osnovna oblika disleksije, a to su: fonološka i površinska disleksija. Fonološka disleksiju karakterizira neosjetljivost za glasovnu strukturu riječi (poteškoće u čitaju pojedinih riječi). Površinska disleksija odnosi se na blaži poremećaj (ovaj oblik poremećaja je rezultat siromašnog predškolskog čitačkog iskustva) (ibid., str. 139). Jedini način kojim se mogu otkloniti ili ublažiti ovi poremećaji je rehabilitacija. Ukoliko se radi o prvom obliku disleksije, mala je vjerojatnost da će ga se u potpunosti otkloniti obzirom da je on posljedica neurofizičkog poremećaja, ali ga se može ublažiti. Potrebno je intenzivno i kontinuirano raditi s učenikom na aktivnostima vezanim uz njegov oblik poremećaja ili teškoće (trebamo biti oprezni radi li se samo o teškoći ili poremećaju – ne zalijetati se sa zaključcima i neopravdano tvrditi da je neki učenik „disleksičan“). Uspješnost rehabilitacije ovisi o kvaliteti materijala kojeg učitelj izrađuje za učenika, suradnji s roditeljima i stručnom službom škole te ulaganju vlastitog truda, strpljenja i volje u rad s učenikom. Ovdje je opisan proces čitanja te aktivnosti koje doprinose poboljšanju ove aktivnosti jer je to iznimno važna sposobnost i u „upoznavanju“ određenog

lektirnog djela. Potrebno je da učitelji budu upoznati s načinom razvoja ove sposobnosti, načinom rada s darovitim čitačima te načinom rada s učenicima koji imaju teškoće u čitanju ili poremećaj (nije istoznačnica) prije no što daju određeno lektirno djelo na „čitanje kod kuće.“ Ponekad je bolje i učenicima daleko zanimljivije kada učitelj čita djelo u razredu pa zastane na najnapetijem djelu knjige, potičući time učeničku znatiželju za daljnjim slušanjem, negoli da samostalno kod kuće čita, a kasnije i interpretira književno djelo.

b) Primjeri aktivnosti prije i za vrijeme čitanja književnog djela

Primjeri sljedećih aktivnosti, odnosno zadataka su prvenstveno namijenjeni učenicima 2. razreda osnovne škole, ali mogu se prilagoditi i za ostale učenike obzirom na dob. Neke od kreativnih zadataka koji se mogu koristiti prije čitanja su: Razmisli prije čitanja, Poveži sa svojim iskustvom, Predvidi i provjeri, Isto i različito, Opiši lik u stupcima, Kako prolazi vrijeme, Čudesne, čudesne riječi, Kantica riječi, Pitam se i Dobro promisli. (Graff Silver, 2008, str. 9). Svi zadaci su ujedno i primjeri grafičkih organizatora koji služe kao pomoć učeniku u razmještanju sadržaja i ostalih podataka vezanih uz pojedino književno djelo, ali i u usvajanju početnog čitanja i pisanja. Neke aktivnosti se izvode prije čitanja, a neke prije za vrijeme i nakon čitanja jer ih je nemoguće izvesti samo u jednom segmentu. Prva aktivnost, „Razmisli prije čitanja“ provodi se tako da učenici pročitaju naslov knjige i kratko je prolistaju (bez čitanja teksta). U toj prvoj etapi aktivnosti se napominje učenicima kako ne želimo da čitaju tekst, već da „osjete“ knjigu. Nadalje djeca na pripremljenom listiću prvo zapisuju naslov djela (knjige) koju će čitati, a zatim napišu nekoliko pitanja koja im prva padnu na pamet vezana uz naslov. To bilježe pokraj znaka upitnika. Za vrijeme čitanja učenici pažljivo slušaju te po završetku bilježe na koja su od postavljenih pitanja saznali odgovor i koji je odgovor bio. Ukoliko za neka pitanja nisu saznali odgovor, mogu ga postaviti učitelju ili sami osmisliti mogući odgovor (npr. što se dalje dogodilo). Sljedeća aktivnost, „Poveži sa svojim iskustvom“ izvodi se na sličan način kao prethodna. U ovoj aktivnosti učenici isto trebaju proučiti knjigu, no sada ne obraćaju pozornost na naslov kao takav već na naslovnu ilustraciju te ostale ilustracije unutar knjige koje uspiju zamijetiti listanjem. Učitelj potiče učenike na promišljanje o tome je li spomenute ilustracije podsjećaju učenike na neki događaj u njihovu životu

te da ako žele (i samo ako žele) da to podijele s ostatkom razreda. Nikada u ovoj pa ni jednoj drugoj aktivnosti ne smije se učenike „tjerati“ da govore ili prepričavaju nešto što im stvara strah, neugodu. Ukoliko učitelj inzistira na tome doći će do kontraefekta, odnosno, učenik će se „povući u sebe“ i više mu nijedna takva pa ni slična aktivnost neće biti zanimljiva niti će u njoj htjeti sudjelovati. Najbolji način poticanja učenike da odgovore na ovo, ali i druga pitanja sličnog tipa je početi od sebe. Drugim riječima, učitelj sam treba započeti odgovaranjem na pitanje (poželjno da spomene neki šaljiv događaj) i time potaknuti učenike da se oslobode i sami prepričaju vlastiti događaj. Nakon promišljanja i razgovora, učenici svoje odgovore bilježe u prvi pravokutnik na listiću (vidjeti u prilogu). Osim ilustracija, na promišljanje o događajima ih potiče i naslov. Nakon toga, učenici u četiri manja pravokutnika zapisuju riječi na koje pomisle kada pročitaju naslov djela (asocijacije).

„Predvidi i provjeri“ aktivnost je koja je najpogodnija za provođenje prije i tijekom čitanja kraćih tekstova. Učenici bilježe naslov te promatraju knjigu (uzimaju u ruke i listaju- ne gledaju iz učiteljeve ruke). Zatim bilježe na listić svoja predviđanja vezana uz to što će se sve dogoditi u određenom djelu (predviđanja). Po završetku priče zapisuju što se doista dogodilo u priči (okvirni tijek radnje bez detalja) te to uspoređuju sa svojim predviđanjima. „Isto i različito“ je aktivnost koja se provodi pomoću Vennovih dijagrama. Učenici tijekom čitanja odabiru dva lika koja će proučavati. Zatim zapisuju njihova imena (iznad svakog kruga jedno ime). Prvo određuju što je zajedničko tim likovima te to upisuju u dio gdje se krugovi preklapaju, a poslije toga ono što im je različito u zasebne dijelove kruga namijenjene za svaki lik. „Opiši lik u stupcima“ je aktivnost u kojoj učenici odabiru jedan lik i opisuju ga kroz ono što lik vidi u djelo koje se čita (simbol – oko), ono što lik radi (simbol – ruke), ono što lik osjeća (simbol – srce) te ono što lik misli (simbol – oblačić sa žaruljom). Umjesto pisanjem, učenici se mogu koristiti crtanjem u stupcima (jednostavni simboli čije značenje kasnije mogu pojasniti ostalim učenicima u razredu što je korisno za rad u 1. razredu kada učenici još nisu u potpunosti usvojili sposobnost prijenosa glasa u slovo). U aktivnosti „Kako prolazi vrijeme“ učenici bilježe u stupcima (koji su naslovljeni Početak, Sredina i Kraj) u kojem su se vremenu pojavili određeni događaji (npr. spominju li se na početku priče većinom događaji iz prošlosti, budućnosti ili sadašnjosti – prikladno za 4. razred – nastavna tema: Izricanje prošlosti, sadašnjosti, budućnosti). „Čudesne, čudesne riječi“ provode se tako da učenici prvo zapisuju

naslov djela, a nakon toga promišljaju o riječima koje je autor koristio u pisanju naslova: Je li ih koristio samo da „zabavi“ i privuče čitatelje ili je u naslovu otkrio o čemu se radi u knjizi? Zatim učenici zapisuju svoj odgovor na prethodno pitanje na prvu crtu. Tijekom slušanja djela bilježe riječi koje su im šaljive ili im se posebno sviđaju (moguće je dodati i rubriku u koju će zapisivati riječi koje im se ne sviđaju). Također, trebaju odabrati jedan izraz (koji im se svidio), oslikati ga i pojasniti u nekoliko rečenica zašto su baš taj izraz izabrali (u 1. r. učenici ne trebaju pisati objašnjenja, već usmeno argumentirati svoje odgovore; isto se može primijeniti i u ostalim razredima). „Kantica riječi“ je aktivnost koja se provodi tako da učenici odabiru i zapisuju jednu rečenicu iz djela u kojoj se nalazi njima nepoznata riječ. Riječ izdvajaju u posebni pravokutnik. Zatim u okolne pravokutnike zapisuju što oni misle da ta riječ znači, na što ih ta riječ podsjeća te koje je pravo značenje riječi (jako dobra aktivnost za djela poput Priče iz davnine ili Čudnovate zgrade šegrta Hlapića koja su iako iznimne kvalitete, učenicima često nejasna i nerazumljiva). Aktivnost „Pitam se“ ekvivalent je aktivnosti „Predvidi i provjeri“, samo što se prije svakog poglavlja popunjava jedan stupac u kojem se nalazi crtež i opis onoga što učenici predviđaju da će se dogoditi. Kao i u već spomenutoj aktivnosti, po završetku čitanja uspoređuju svoje odgovore s događajima iz djela (poklapaju li se njihova predviđanja s tijekom događaja u djelu ili ne). Posljednja aktivnost „Dobro promisli“ zapravo je kombinacija aktivnosti „Čudesne, čudesne riječi“ te „Predvidi i provjeri“. Učenici za početak odabiru kada izvode aktivnost (prije, za vrijeme ili nakon čitanja), na temelju naslova pišu svoje asocijacije, pitanja koja imaju vezano uz djelo, ali i predviđanja. Još neke od kreativnih aktivnosti prije čitanja su: Preporuka knjiga, Pismo učenicima, Šifriranje poruke i pisma, Odgonetavanje tajne poruke te Lov na knjige (karta s blagom) (ibid., str. 194).

Preporuka knjige je zanimljiva aktivnost u kojoj učenici po završetku čitanja lektirnog djela izrađuju reklamni plakat za to djelo i daruju ga dalje: „Tako reklamni plakat jednog razreda postaje najava u drugom razredu. Aktivnost Pismo učenicima je oblik pisanja dnevnika čitanja uz poticaje. Učitelj piše pismo učeniku u kojoj ga obavještava da sudjeluje u nagradnoj igri ili nekom natjecanju vezanom uz poznavanje pročitano djela. Zadatak učenika je što točnije odgovoriti na postavljena pitanja jer će baš odgovori tog učenika biti u poznatom časopisu kojeg će pročitati veći broj ljudi. Time učenik pridaje veliki značaj svojem radu i samim time će uložiti puno više truda u

njegovoj izradi, nego što bi to bio slučaj kada bi pitanja bila postavljena jedna za drugim bez poticaja (prije svakog pitanja u zadatku se učitelj treba referirati na natjecanje-početak pisma, npr. „Što trebaš dodati u rečenici da bi pobijedio/la na ovom natjecanju? Istraži podatke o autorici te ćeš nam ih ispričati kada igra započne.“ Savjet je da se u školi tada doista osmisli sat u obliku igre u kojoj će učenici „prikazati svoje poznavanje“ književnog djela, a na kraju napraviti nagradu za sve sudionike (npr. diplomu u Canvi te medalje za prva tri mjesta). Nije cilj da se za svaku aktivnost nagrađuje učenike jer se tada stvara dojam da kada bilo što dobro učine treba iza toga slijediti neka materijalna nagrada, što ih nikako ne želimo naučiti. Međutim, ponekad je potrebno napraviti takvu sitnicu jer učenicima jako puno znači – osjećaju vlastitu vrijednost, razvijaju samopouzdanje, smatraju svoje znanje vrijednim i važnim, osjećaju se ravnopravnima u skupini itd. Također, prilikom nagrađivanja nikako nije pošteno uvijek iste učenike nagrađivati. Uvijek će se određeni učenici isticati i kontinuirano biti najaktivniji na satima lektire, (ali i ostalim satima nastavnih predmeta), no potrebno je istaknuti i one učenike koji jako puno znaju, puno toga mogu i žele, ali su povučeni (introvertirani) i nemaju hrabrosti javljati se i pokazati koliko doista mogu. Ovo se odnosi i na učenike s teškoćama. Oni trebaju biti tretirani kao ravnopravni s ostatkom razreda pa ni oni ne smiju biti „zakinuti“ za to nagrađivanje. Sljedeća aktivnost je Šifriranje poruke i pisma. Učenici dobivaju papirić na kojem se nalazi „šifrirana“ poruka koju trebaju odgonetnuti kako bi primjerice, znali kada trebaju posuditi knjigu ili kako se zove neki lik itd. Poruke možemo šifrirati brojevima (npr. uzimamo neku dugu riječ, svako slovo zamijenimo brojem, a nakon toga brojeve koristimo u poruci- učenicima dajemo i ključ – riječ po kojoj smo određivali brojeve kako bi dešifrirali poruku), umetanjem određenog morfema među slogove (npr. Brakratak Jakraglekranac i sekrastrkraica Rukratvikraca – umetanje morfema -kra). Odgonetanje tajne poruke provodi se na slični način, s iznimkom da u ovoj aktivnosti ne koristimo brojeve i šifre, već primjerice pišemo poruku zrcalno ili limunovim sokom pa učenici trebaju prisloniti papir (ili ono na čemu se nalazi poruka) blizu svjetla ili svijeće kako bi pročitali napisano. U takvim aktivnostima je potrebno prisustvo učitelja. Posljednja aktivnost, „Lov na knjige“, provodi se tako da učenici rješavajući zadatke trebaju odgonetnuti određenu poruku ili književno djelo. Prije provođenja ikakvih aktivnosti važno je u razredu razviti mišljenje kako su svi učenici jednako važni, kako nas teškoće ne obilježavaju kao osobu da su one samo na papiru (jedna rečenica na papiru koja ne određuje što ćemo postati i što doista možemo), da

svatko ima pravo na svoje mišljenje i treba ga uvažavati te ostale vrijednosti bez kojih je nemoguće poučavati i još važnije (što ponekad učitelji zaborave u količini administracijskih obaveza i programa), odgajati. Za vrijeme čitanja djela trebamo obratiti pozornost na sljedeće: ugodnu razrednu atmosferu (preporučuje se čitanje u krugu), učitelj (koji je najčešće pripovjedač ili čitatelj, no tu ulogu bi trebali preuzimati i učenici) mogu izraditi posebne korice knjige kako bi ona djelovala tajnovito te zainteresirala učenike za sadržaj koji se u njoj nalazi, prije čitanja učitelj može preuzeti ulogu glavnog lika u knjizi (obući se u odjeću slično onoj koju nosi glavni lik – prema opisu u knjizi), moguće je pripovijedati ili čitati iza sjene čime se dodatno stvara osjećaj tajnovitosti, u čitanje možemo uključiti osjetila (učenici mogu nešto okusiti, opipati – dobiva se dojam čarolije), pripovijedanje ili čitanje uz pomoć lutaka itd. Jedna od najkorištenijih aktivnosti vezana uz pripovijedanje ili čitanje djela je Priča iz vrećice. U vrećicu postavimo predmete koji su povezani s onim što se nalazi u djelu ili se spominju (npr. za bajku Crvenkapica, crvenu kapicu, kuću, košaru, fotografiju kolača itd.). Tijekom čitanja priče ovisno o tome kada se pojedini motiv (predmet) pojavi postavljamo ga ispred učenika ili ga otkrivamo (ukoliko su predmeti prekriveni nekom tkaninom). Predmete slažemo jedan do drugog (drugi predmet stavljamo s lijeve strane prvog) dok ne posložimo sve predmete iz vrećice. Ti predmeti služe lakšem prepričavanju tijekom radnje s ključnim motivima koji su se u njoj pojavili. Namjerno se slažu predmeti ovim redoslijedom zbog čitanja s lijeva nadesno. Aktivnost koja također pomaže u prepričavanju redoslijeda radnje je Pripovjedna staza. Na papiru ili kartonu se izrađuje staza na kojoj su kronološki poredani dijelovi priče (npr. poglavlja ili izgled prostora na kojem se priča dogodila). Zatim se zapisuju ključni pojmovi vezani za djelo. Učenici se kreću po stazi i ovisno na koji pojam stanu trebaju objasniti na koji način je on (taj pojam) povezan s radnjom djela. Ti ključni pojmovi su ujedno postaje (ibid.).

c) Primjeri aktivnosti nakon čitanja

Neki od primjera aktivnosti nakon čitanja (osim Pripovjedne staze) su: „Vrtuljak priče“, „Pripovjedna rukavica“, „Prepričavanje priče crtežom“, „Kocka za prepričavanje“, „Igra školice“, „Prepričavanje na leđima“, „Detektivi priče – rad na tekstu“, „Leksikon“, „Pričljivi plakat“, „Osobna karta lika“, „Citati kao grafiti“,

„Intervju s likovima“, „Promjena perspektive“, „Igra uloga“, „Rasprava – igra odvjetnika“ itd.(ibid., str. 190). „Vrtuljak priče“ se izrađuje tako da karton (ili deblji papir) izrežemo u kružnom obliku te ga dijelimo na više segmenata. U svaki segment (dio) crtamo elemente priče: likove, mjesta, predmete iz priče itd. Moguće je za svaki element izraditi posebni krug. Zatim sredinu kartona „bušimo“ čavličem na koji kasnije stavljamo kartonsku strelicu. Učenici zavrte čavlič na kojem je strelica i ovisno na koji element strelica pokaže, učenici trebaju objasniti i povezati s radnjom pročitano djelo. Nadalje, „Pripovjedna rukavica“ se izrađuje tako da na rukavicu postavljamo dogovorene simbole (s učenicima se prethodno dogovaraju simboli) za elemente priče (moguće je postaviti i konkretna pitanja). Na svakom „prstu“ rukavice nalazi se jedan simbol koji simbolizira pitanje (npr. Kako je riješen problem u knjizi? – simbol ključa). Učenici uzimaju rukavicu te svaki element objašnjavaju u nekoliko rečenica. Ta pitanja im kasnije mogu pomoći prilikom pisanja izvještaja vezanih uz pročitano djelo. Kocka za prepričavanje je slična aktivnost prethodnima s iznimkom da se ključni elementi priče nalaze na kocki. Kocka se baca te element koji se „okrene“ na kocki učenik treba smjestiti u kontekst priče te ga u nekoliko rečenica pojasniti. Prepričavanje priče crtežom je aktivnost pogodna za učenike mlađeg uzrasta ili za učenike koji imaju teškoće u usmenom izražavanju. Učenici oslikavaju ključne elemente priče što im kasnije pomaže prilikom prepričavanja iste. Prepričavanje na leđima se provodi tako da jedan učenik „crti“ priču na leđima svog prijatelja iz razreda (savjet: aktivnost bi se trebala provoditi u krugu tako da su učenici jedni drugima okrenuti leđima). Učenik koji započinje s crtanjem istovremeno usmeno prepričava radnju djela. Ostali učenici prate ono što prvi učenik govori te korigiraju eventualne nejasnoće ili krivo interpretiranje djela priče (bez vrijeđanja ili ružnih riječi – na učitelju je odgovornost da prevenira takav oblik ponašanja). Igra školice je prilagođena inačica postojeće igre. U toj igri dijete treba baciti kamenčić u prvo polje (polja su označena brojevima od 1 do 8). Ako u tome uspije skakuće po poljima (gdje je nacrtano jedno polje skakuće na jednoj nozi, a gdje su označena dva polja, na dvije noge) sve dok ne dođe do posljednjeg polja. Zatim se okreće i vraća se do prvog polja na jednoj nozi. Tamo podiže kamenčić i odgovara na pitanje koje se ispod njega nalazi (na svakom polju unaprijed trebaju biti pripremljena pitanja). Ako uspješno odgovori, baca kamenčić na drugo polje i postupak se ponavlja do kraja igre. Ovu je igru moguće pomalo modificirati na način da se učenici podijele u npr. 5 skupina (ovisno o broju učenika) te da svaki učenik u skupini treba baciti kamenčić na bilo koje pitanje ili na

pitanje koje slijedi po redu (u dogovoru s učiteljem), izvesti spomenutu radnju i odgovoriti na pitanje. Ukoliko učenik baca kamenčić na bilo koje pitanje, tada se nakon toga to pitanje ne ponavlja. Ako učenik netočno odgovori na pitanje, pomažu mu ostali učenici različitim asocijacijama. Ovakva organizacija osigurava aktivnost i uključenost svih učenika (ako neki učenik ima teškoću vezanu uz kretanje, umjesto skakutanja može se hodati na prstima ili petama ili samo hodati – nijedna aktivnost nije strogo određena – učitelj je treba prilagoditi svojim učenicima u razredu). Detektivi priče – rad na tekstu aktivnost je u kojoj učenici preuzimaju ulogu detektiva koji istražuju problem koji se pojavljuje u određenom književnom djelu. Trebaju istražiti o kojem se problemu radi, kako je taj problem utjecao na ostale likove u priči, tko je uzrokovao problem, gdje se kretao taj lik te naposljetku koji su dokazi da je upravo taj lik krivac. Sve navedeno učenici mogu zapisivati na prethodno izrađenim listićima ili u bilježnicama. Leksikon je zamjenska aktivnost za dnevnik čitanja. Učitelj donosi učenicima jednu bilježnicu koju svi ispunjavaju (jednako stvarnom leksikonu u kojem su učenici pisali što vole/ne vole, tko im je simpatija itd). U njoj navode odgovore na postavljena pitanja kao da su oni glavni lik iz određenog djela (npr. „Da si ti Hlapić, bi li pobjegao od kuće ili nešto drugo učinio? Napiši što. Imaš li ti najboljeg prijatelja/prijateljicu. Kako se zove? Jeste li ti i Hlapić slični? Po čemu? Po čemu ste različiti?“). Pričljivi plakat je aktivnost u kojoj učenici izrađuju plakat tako da odaberu jedan lik iz djela, nacrtaju ga preko cijelog plakata ostavljajući prazno mjesto koje predstavlja „otvor“ za glavu (moguće izraditi okvir za ruke). Sa strane mogu zapisati neke osobine lika ili karakteristike njegova vanjskog izgleda koje će im pomoći u njihovom usmenom izlaganju. Zatim se „predstavljaju“ ostalim učenicima iz razreda u skladu s opisom u djelu. Osobna karta lika odnosi se na izradu kartica (na kartonu ili papiru) u kojima će navesti osobne podatke pojedinog lika iz djela (koji će se podaci tamo nalaziti osmišljavaju učenici – ne trebaju biti istoznačni podacima na stvarnoj osobnoj karti jer je cilj poticanje mašte i kreativnosti učenika). Citati kao grafiti, kao što im samo ime govori je aktivnost u kojoj učenici iz djela izdvajaju jedan citat koji im se posebno svidio (možemo priupitati učenike da pojasne zašto su baš taj citat odabrali, no ne i prisiljavati ih na iskaz o tome jer se radi o osjećajima koji su dio učenikove intime i nije dužan to dijeliti s ostalima ako to kod njega stvara nelagodu ili sram). Zatim citat zapisuju na veći papir (ili plakat) te ga likovno oblikuju poput grafita (zanimljiv oblik i boja slova itd.; s učenicima se prethodno razgovara što su to grafiti te kako izgledaju, jesu li ih i sami vidjeli negdje u gradu itd.). Intervju s likovima je

aktivnost u kojoj učenici preuzimaju ulogu određenog lika i iz njegove perspektive odgovaraju na pitanja (poželjno je da učenici unaprijed vide pitanja koja će im se postaviti, primjerice nekoliko dana prije intervjua kako bi pripremili što zanimljivije i kreativnije odgovore – većina odgovora će biti u skladu s pročitanim o tom liku, no potrebno je osmisliti pitanja koja će od učenika zahtijevati samostalno osmišljavanje odgovora na temelju pročitano- time se postiže najveća razina Bloomove taksonomije – razina sinteze). Ista aktivnost nazvana je i „Vrući stolac“ kada određeni književni lik ili autora cijeli razred ispituje različita pitanja (intervju s razredom). Promjena perspektive je aktivnost u kojoj učenici nacrtaju određeni lik iz priče (primjerice izvuku ime lika na papiriću) te na njegovom licu nacrtaju velike naočale. U te naočale učenik treba opisati ili nacrtati događaj iz djela u kojem je taj lik sudjelovao. Crtaju taj događaj onako kako ga je vidio/ doživio spomenuti lik („crtaju njegovu perspektivu“). Ostali učenici pokušavaju otkriti o kojem je događaju riječ. U Igru uloga, učenici u prvom licu govore što doživljavaju, vide kao neki lik. Važno je da u ovoj aktivnosti učenici daju odgovore u skladu s likom kojeg su izvukli (ne izmišljaju svoje odgovore). Primjeri pitanja koja se mogu postaviti su: „Gdje se nalaziš? Kako izgleda mjesto na kojem se nalaziš? Što prvo vidiš, čuješ, osjećaš?“ Poželjno je da učenici pritom zatvore oči jer će tako lakše zamisliti situaciju ili mjesto na kojem se nalaze te lakše odgovoriti na postavljena pitanja. Naposljetku, aktivnost Rasprava – igra odvjetnika, učenici preuzimaju ulogu odvjetnika. (ibid.). Na samom početku rasprave, učenici izdvoje nekoliko negativnih osobina lika. Zatim dijelimo učenike u dvije skupine: ZA i PROTIV. Skupina ZA navodi argumente zašto je opravdano takvo negativno ponašanje lika, a skupina PROTIV zašto nije opravdano (podjelu u skupine te odabir osobina treba napraviti na jednom satu, a raspravu na sljedećem kako bi se učenici pripremili za raspravu, tj. pripremili argumente).

4.6. Digitalni mediji i web alati u kreativnom pristupu lektiri

Kao što je navedeno na početku rada, u digitalne medije ubrajamo društvene mreže, e-knjige, različite web stranice, aplikacije itd. Također, uz njih imamo i web alate koje je moguće pronaći na određenim web stranicama (koje su primjer digitalnog medija). Postavlja se pitanje: Kako povezati digitalne medije i web alate s kreativnim pristupom lektiri? Na prvi pogled, odgovor na ovo pitanje bi bio: nemoguće. Međutim, način

povezivanja vrlo je jednostavan. Učitelj uvijek treba imati na umu kako su digitalni mediji, a kasnije i web alati u nastavi isključivo i samo pomoćno sredstvo. Nisu i ne smiju biti sami sebi svrhom. Učitelj treba samostalno izabrati pojedini kritički medij koji će koristiti na satu i odrediti u kojoj etapi sata i na koji način će ih iskoristiti. Ovdje će naglasak biti na uporabi spomenutih alata u kreativnom pristupu lektiri te kasnije i opisan način korištenja na konkretnom primjeru sata lektire (osobno sam održala sat prošle godine – 2019. u 2. razredu, OŠ Milana Langa).

Prvi alat koji je već bio naveden su Google crteži. Oni u kreativnom pristupu lektire mogu služiti kao korelacija s ostalim nastavnim predmetima. Primjerice, nakon što pročitaju određeno djelo, učenici rješavaju zadatke postavljene u Google crtežima (trebaju otvarati poveznice koje ih vode do zadataka). U zadacima učitelj treba iskoristiti i informacije iz pročitano djela pa primjerice postaviti pitanje: „Koga je Crvenkapica susrela u šumi?“ Očekuje se da učenici u sam dokument koji je povezan s Google crtežima, unesu odgovor uz svoje ime ili pak da ga zapišu u bilježnicu. Korelacija s drugim predmetima je ostvariva na način da se osim ovakvih pitanja npr. osmisli zadatak u kojem učenici kada izračunaju određene zadatke otkriju slova koja čine tajnu riječ koju je vuk rekao Crvenkapici, a da to nije pisalo u knjizi (vrlo je vjerojatno i poželjno da se priča u nekim segmentima drugačije oblikuje od postojeće, ali se to učenicima treba napomenuti). Drugim riječima, povezuje se postojeći sadržaj s onim koji proizlazi iz dječje mašte i može poslužiti kao nastavak ili drugačija verzija postojeće priče. To nije nikako negativno, ali je važno uvijek iznova podsjećati učenike na postojeći sadržaj kako ne bi zaista povjerovali da se nešto trebalo nalaziti u izvornom djelu, a nije itd. Na isti način se mogu koristiti i Google Slides (Google prezentacije) gdje se pomoću hiperveza stvara interaktivni slajd u kojem učenici klikom na određene objekte otkrivaju i rješavaju različite zadatke. Sljedeći je još jedan Google alat – Google Forms. Njegova je namjena, kako je navedeno, višestruka. Može poslužiti kao „Izlazna kartica“ nakon sata lektire koju učenici ispunjavaju (nije potrebna prethodna prijava e-mailom) navodeći što im se na tom satu lektire posebno svidjelo, što nije, kojom bi ocjenom ocijenili ovaj sat itd. Može se služiti kao kviz koji se može bodovati pa učenici imaju uvid u broj bodova koji su ostvarili (ukoliko želimo provjeriti pročitano djelo nekog lektirnog djela iako je već navedeno da nije poželjno pisati provjere iz lektire). Učitelji najčešće pribjegavaju ovoj metodi prvenstveno zato što se nažalost danas sve više događa da, ukoliko učenik treba lektiru pročitati i voditi

dnevnik čitanja kod kuće, roditelji pripomažu na način da zapravo oni pišu lektiru. Unatoč najboljoj roditeljskoj namjeri, a ta je da pomogne vlastitom djetetu, dijete dolazi na sat nespremno te niti može pročitati napisano u dnevniku niti to razumije što nije cilj lektire. Posljednja i možda najbolja mogućnost ovog alata je izrada digitalnog Escape rooma. Escape room je oblik igre (digitalni oblik računalne igre) u kojoj učenici trebaju točno odgovoriti na postavljeno pitanje kako prešli na sljedeću razinu („nivo“) u toj igri. Formiranje pitanja je jako slično kvizu s iznimkom da su pitanja postavljena u sekcije (razine). Svaka razina može imati samo jedno pitanje i jedan točan odgovor kao što je to slučaj i u stvarnoj igri Escape room. Kroz pitanja možemo „provući“ radnju cjelokupnog djela sa zadacima iz nekog drugog predmeta. Primjerice, na jednoj razini može stajati opis kako učenici trebaju što prije stići bakinoj kući, a kako bi to učinili trebaju točno odrediti imenice u rečenicama ispod (u tom slučaju se ispod opisa i primjerice videa ili fotografije, nalaze rečenice u kojima učenik prepoznaje imenicu i označava ju kao točan odgovor). Na kraju je poželjno učenike nagraditi (one koji su stigli o kraja igre ocjenom, diplomom, pohvalom itd., to je na izbor učitelja). Kada sa držala webinar za spomenutih 670 učitelja, nekolicina me upitala sljedeće pitanje: „Pa dobro, čemu svrha ovoj igri kada učenik može puno puta pokušati riješiti zadatak dok ga ne riješi točno, a ja bih mu za to trebala/ trebao dati odličnu ocjenu?“ Moj prvi odgovor je bio i rečenica koju sam na početku webinara izrekla: Ovo je IGRA. Cilj igre nije vrednovati tuđi uspjeh u njoj već igrati se, istraživati i pokušavati. Moj sljedeći odgovor je: Da, nagraditi uvijek kada je to moguće, učenički pokušaj. Zašto? Učenik koji je nekoliko puta riješio zadatak uložio je jako puno truda, vremena i strpljenja da bi došao do kraja igre. To koliko je puta zastao na nekom zadatku ne smije umanjivati njegov uspjeh. Na kraju krajeva, ako učenike promatramo kroz ocjene i pridodajemo svakom od njih ocjenu – etiketu za koju mi smatramo da taj učenik zaslužuje, tada ne bismo trebali biti učitelji. Obzirom da je u ovom digitalnom Escape roomu poželjno koristiti isključivo pitanja višestrukog izbora, postavlja se pitanje varanja (nasumičnog pokušavanja pronalaska točnog odgovora). To je moguće, ali malo vjerojatno ako se priča (igra) strukturira tako da potiče učeničku znatiželju i aktivnost. Pogotovo učenici u razrednoj nastavi neće pribjegavati tom načinu rješavanja; ako učitelj poštuje učenike, ako učitelj pokazuje koliko mu je važno učenikovo mišljenje, koliko cijeni njegov trud i rad, istom mjerom će dobiti zauzvrat). Alati kao što su Geinally, Wordwall i Educaplay mogu se koristiti kao kvizovi (npr. Game show u Wordwallu) kojima nije cilj provjera učeničkog

znanja, već samo uvid u razumijevanje pročitano, a učenicima se to prezentira kao da igraju kviz u kojem osvajaju bodove (cilj se osvojiti što više bodova, npr. bodova za znanje). U Geinallyju se mogu napraviti različite mape vezane uz likove u djelu ili mape kretanja pojedinog lika. U alatu Break your own news učenici mogu osmisliti svoju „lažnu“, šaljivu vijest vezanu uz neki lik iz pročitano djela (npr. Pepeljuga otvara vlastitu trgovinu staklenih cipelica) uz umetanje fotografije. Istu vijest mogu prepričati pomoću sljedećeg alata: Flipgrid-a. Učenici pomoću ovog alata snimaju svoje „izlaganje“ te snimke mogu vidjeti samo učitelj te ostali učenici u razredu. Također, isti alat se može koristiti u aktivnosti Intervju s likovima koja je ranije opisana na pomalo izmijenjen način. Umjesto da cijeli razred postavlja pitanja učeniku ili učitelj, učenici u parovima snimaju intervju (jedan učenik je voditelj, a drugi lik iz djela). Učenik koji je u ulozi lika unaprijed se priprema za odgovaranje na pitanje voditelja, a tek nakon što je siguran da može odgovoriti na svako pitanje, snima se intervju. Ovdje je naglasak na kreativnosti učenika: mogu se posebno obučiti za taj intervju (osmisliti sami kostime), napraviti rekvizite, urediti prostor poput studija itd. Story Jumper i Book creator su alati najprikladniji za izradu vlastitih slikovnica i priča. U Book creatoru je u besplatnoj verziji dozvoljeno izraditi 40 slikovnica. Kako bi slikovnica imala još veću estetsku vrijednost, umjesto gotovih ilustracija, poželjno je skenirati i urediti (obrezati, posvijetliti/potamniti) radove učenika te njih postaviti kao ilustracije u slikovnicu. Time učenici dobivaju autorsku slikovnicu njihovog razreda koja može ostati u elektroničkom obliku (kao e-knjiga, digitalni medij) ili pak se može isprintati u papirnatom obliku kako bi učenici u svom kutiću za čitanje, mogli pronaći i njihovu slikovnicu. Također, u Powerpointu (i Google Slidesu) je moguće izraditi digitalnu slikovnicu uz pomoć hiperveza. Slajdovi međusobno povezani tvore priču čiji nastavak učenici odabiru klikom miša (klikom na određeni znak ili objekt učenik bira kako se priča nastavlja – potrebno je „granati“ priču na nekoliko mogućih nastavaka, a učenik odabire koji želi te se upoznaje s tom inačicom priče). Za obradu učeničkih radova mogu se koristiti različiti programi za obradu fotografije (besplatni) među kojima su: Photoscape, Photo Editor, Photofunia itd. Za snimanje zvuka (intervjua s likom ili predstavljanje lika) najbolje je instalirati Loom ili koristiti aplikaciju Diktafon koja se može preuzeti na mobitel. Za uređivanje videa je primjerice najbolje koristiti Windows Movie Maker (inačicu iz 2016. godine). Ukoliko snimamo neku scenu s učenicima ili kratki film, ovaj program omogućuje jednostavno povezivanje videa u jednu cjelinu uz dodavanje zvuka, glazbe i fotografija. Naravno,

još postoje brojni drugi alati koji se mogu koristiti u kreativnom pristupu lektiri, ali i u poučavanju drugih nastavnih predmeta, a opisani su samo neki od njih. S vremenom će ih se pojavljivati sve više i više, a postojeći će možda nestati obzirom da će se smatrati „zastarjelima“ ili će se djelomično naplaćivati njihova uporaba kao što je dosad bio slučaj. Sve materijale napravljene pak u alatima mogu se postaviti na interaktivne ploče koje učitelj treba prethodno izraditi i omogućiti pristup učenicima. Neki od primjera interaktivnih ploča su Padlet i Lino. Padlet je ograničen na 5 ploča u besplatnoj verziji, iako je za vrijeme izolacije bilo moguće izraditi neograničen broj ploča ukoliko je prijavljena osoba učitelj ili nastavnik. Također, te materijale je moguće postaviti i na web stranicu razreda, a do web stranice je moguće doći i putem mobitela izradom Glide aplikacije (čiji sam ambasador za Republiku Hrvatsku). Prednost Glidea je ta što je besplatan, djelomično preveden na hrvatski jezik u besplatnoj verziji (u plaćenju je u potpunosti preveden – osobno sam radila prijevod cijele aplikacije te još pregovaram s vlasnicima Glidea da se omogući hrvatska inačica besplatno za sve učitelje u RH). Svatko ju može izgraditi bez poznavanja programiranja, već isključivo uz pomoć Google tablica. Više o izradi Google aplikacije Glide, nalazi se na stranici Webučionice (snimka webinara kojeg smo držale učiteljica S. Vuk i ja).

4.7. Primjer korištenja web alata i kreativnog pristupa lektiri na primjeru bajke Crvenkapica

Ovo istraživanje – lektirni sat, provedeno je u OŠ Milana Langa prošle godine tijekom 11. i 12. mjeseca. Na početku sam izradila suglasnost te u dogovoru sa svojom mentoricom doc. dr. sc. M. Gabelica, poslala upit u OŠ Milana Langa za provođenje spomenutog istraživanja u razredu učiteljice Lane Jager. Ravnatelj kao i učiteljica su bili jako susretljivi te mi s radošću omogućili da provedem ovo istraživanje te sam im na tome iznimno zahvalna. Učiteljica Jager je prvo prikupila sve potpisane suglasnosti kako bismo ona i ja dobile okvirni popis učenika koji će sudjelovati u ovom istraživanju. Nakon tog administrativnog dijela koji nije bio najzanimljiviji, ali je bio itekako potreban, slijedio je onaj puno zanimljiviji, vezan uz samo istraživanje – lektirni sat. Cilj istraživanja bio je utvrditi koliko se učenicima sviđa ovakav pristup lektiri te koliko se ovakav pristup razlikuje od onog koji prevladava u njihovom

razredu na satima lektire (drugim riječima, cilj je bio dokazati kako kreativni pristup lektiri doista potiče i motivira učenike na čitanje, stvara zainteresiranost prema lektiri i aktivnostima vezanim uz nju). Učiteljica Jager (iako je ona učiteljica u boravku te je aktivnost provedena u produženom boravku) prethodno je upoznala učenike s književnim opusom autora djela koje su trebali „upoznati“ za vrijeme istraživanja (braća Grimm – Crvenkapica u skladu s Predmetnim kurikulumom predmeta Hrvatski jezik). Istraživanje je organizirano u obliku tri sata lektire koja su se održala u razmaku od tjedan dana. Na prvom satu (1. dijelu istraživanja), učenici su slušali priču u krugu. Osobno sam je čitala pazeći na vrednote govorenog jezika (stoga je bilo potrebno „ozvučiti bajku“ nekoliko puta prije dolaska na sat). Tijekom čitanja učenici su bili prekriveni dugom sivom dekom sa cvjetovima koja je predstavljala cvjetnu livadu. Na početku je učenicima napomenuto kako su sada postali „i oni dio ove bajke“ te da pažljivo slušaju o kojoj bajci se radi te što se to dogodilo našem glavnom liku. Prije čitanja ogrnula sam crveni plašt te na glavu postavila crvenu kapu s ciljem preuzimanja uloge glavnog lika. Kada su u tekstu bili spomenuti kolači i vino u košarici Crvenkapice, učenicima sam otkrila košaru u kojoj su se nalazili kolači i sok koje za njih koje su jeli i pili tijekom priče. U dijelu bajke kada Crvenkapica postavlja pitanja vuku prerusenom u bajku, učenici su samostalno trebali dovršiti pitanje i dati odgovor na njega čime je naglasak bio na njihovoj aktivnosti, a ja sam imala uvid u to jesu li razumjeli pročitano. Po završetku čitanja, prije kratke sadržajne analize djela, učenici su naveli riječi koje su im nepoznate te samostalno pokušali navesti objašnjenje te riječi. Zatim su učenici naveli što im se svidjelo, što nije u djelu te odgovarali na neka od sljedećih pitanja: „Je li Crvenkapica dobro postupila kada je razgovarala s vukom iako joj je majka rekla da ne razgovara sa strancima? Kako je mogla drugačije postupiti u toj situaciji? Biste li vi vuka kaznili za njegovo ponašanje? Biste li napravili nešto ovakvo kao što je to učinio lovac? Što biste vi napravili?“ Neki od odgovora su bili (parafrazirano): „Da sam ja Crvenkapica ja bih vuku rekao/la krivu lokaciju kuće. Znam da nije dobro lagati, no tada bih lagao da spasim baku. Kaznio bih ga tako što bih ga protjerao iz šume itd.“

Nakon toga učenici su prepričali tijekom radnje u aktivnosti Pripovjedna staza. Izgled pripovjedne staze te fotografije s istraživanja nalaze se u prilogu rada (Prilog 1). Obzirom da su neki učenici trebali otići kući jer se nije radilo o redovnoj nastavi, nastavak istraživanja je određen („zakazan“) za tjedan dana. Na drugom satu (2. dijelu)

učenici su izrađivali svoje inačice postojeće bajke. Na samom početku učenici su iz kuverte izvlačili papiriće na kojima su bili nacrtani krugovi u boji (crveni, žuti i plavi-osnovne boje koje su učenici već usvojili na satima Likovne kulture). Svaka boja je predstavlja jednu skupinu koja radi na svojoj inačici priče. Važno je napomenuti kako ovi primjeri papirića nikako nisu bili oblik etiketiranja, već se ovim načinom podjele u skupine htjelo izbjeći često odbijanje ponekih učenika sa budu u skupini s ostalima. Zatim je svaka skupina dobila listiće okrenute licem nadolje. Slijedile su upute kako će popunjavati listiće. Listići su izrađeni u obliku skripti u kojima je svaka skupina uz poticaj (početak rečenice i pitanja u zagradi) napisala svoju inačicu priče. Iako se ovdje ne radi o nekoj posebno kreativnoj aktivnosti, ovo je bio način usmjeravanja učeničke priče te oblik pomoći u njenom stvaranju (obzirom da se radi o učenicima 2. razreda, pisanje priče bez ikakvih poticaja bilo prekompleksno za učenike ovog uzrasta). Priča se „granala“ u 3 nastavka u skladu s tri skupine učenika. Svaka priča je počela od poticajnog pitanja za nastavak priče: Koga je Crvenkapica srela u šumi? (1. skupina) Što je Crvenkapica pronašla u šumi? (2.skupina) Kamo je Crvenkapica otišla? (3.skupina). Uz rečenice (tekst) učenici su crtali ilustracije vezane uz svoju inačicu bajke. Također, svakom učeniku je bila dodijeljena uloga (ilustrator, pisac – neke su skupine imale po dva pisca i nekoliko ilustratora) Na trećem satu lektire (3. dio, ujedno i posljednji dio istraživanja) učenici su snimili scene osmišljene iz popunjenih listića/skripti (na temelju popunjenih obrazaca zajedno s učenicima osmišljena je potpuno nova bajka o Crvenkapici). Nakon toga su popunili anketni upitnik (bez moje prisutnosti) te mi ih je učiteljica kasnije predala na analizu. Od postojećih ilustracija, snimaka, fotografija, izrađena je slikovnica u alatu Book creator, naslovljena *Breganokapica*. Slikovnica kao i zahvalnica za sudjelovanje u istraživanju u svrhu izrade ovog diplomskog rada, poslana su učiteljici Jager te ravnatelju OŠ Bregana. Prikaz listića – skripti za svaku skupinu, nalazi se u nastavku rada (Prilog 2).

4. 8. Učenička evaluacija sata (anketa)

U istraživanju je sudjelovalo 12 učenika (N=12) . Od 12 učenika, anketu je popunilo njih 10 (2 učenika je bilo bolesno kada se ispunjavala anketa). Od njih 10, svi su dodijelili ovom istraživanju ocjenu 5. Nadalje, navode kako im se sviđjala aktivnost u kojoj su glumili likove iz vlastite inačice bajke (svi). Kada su trebali navesti što im se

nije svidjelo, nisu imali primjedbe, odnosno navodili su kako je sve bilo u redu (unatoč napomenama učiteljice kako imaju pravo napisati ukoliko im se nešto nije svidjelo). Kada su trebali zaokružiti jesu li dosad na sličan način radili lektiru u svom razredu s učiteljicom (misli se na učiteljicu u redovnoj nastavi), učenici su bili podijeljenog mišljenja. Šest učenika navodi kako na ovakav (ili sličan način) nisu nikada radili lektiru u razredu. Međutim, četvero učenika navodi kako su radili na ovakav (ili sličan) način lektiru. U posljednjem pitanju, učenici su trebali navesti u jednoj do dvije rečenice primjere kako su radili lektiru u svom razredu dosad. Osmero učenika navodi kako su pisali i čitali lektiru samostalno kod kuće bez ikakvih kreativnih aktivnosti. Jedan učenik navodi kako su radili u timovima te izrađivali lutke, a drugi učenik je na to pitanje odgovorio da nisu uopće radili lektiru što bi se podudaralo s odgovorima većine učenika, a taj je da su trebali samostalno raditi na lektiri uz minimalnu koordinaciju učitelja što je zabrinjavajuće. S obzirom na to da se radi o manjini učenika koji ostaju u produženom boravku, ne može se generalizirati kako se lektira uopće ne radi u tom razredu. Međutim, i prema ovim rezultatima vidljivo je kako se učenici nisu susreli sa skoro nijednom kreativnom aktivnošću ni načinom pripovijedanja (čitanja) priče. Zanimljivo je također da su učenici podijeljeni u mišljenju jesu li na sličan način radili lektiru. Razlog za tu podijeljenost može biti učenički strah da ne povrijede učiteljicu (ukoliko bi netko rekao što su napisali, smatraju da bi vrlo vjerojatno snosili posljedice, npr. lošu ocjenu). Iako se radi o induktivnoj metodi zaključivanja, vidljivo je kako se lektira zanemaruje. Po završetku istraživanja, učenicima su podijeljene diplome kao nagrada za uloženi trud i strpljenje za vrijeme istraživanja.

4.9. Korištenje digitalnih medija u pristupu lektiri (online anketa za učitelje)

Po završetku istraživanja u školi, izradila sam anketni upitnik za učitelje i nastavnike predmeta Hrvatski jezik vezano uz korištenje digitalnih medija i alata u kreativnom pristupu lektiri. U anketi je sudjelovalo 367 ispitanika. Anketa se sastojala od 13 pitanja. Od 367 ispitanika (361 Ž, 6 M), većina radi na području Grada Zagreba (61 ispitanik, 16,6%), zatim Zagrebačke županije (40 ispitanika, 10,9%) te Splitsko-dalmatinske županije (35 ispitanika, 9,5%). Što se tiče godina staža, većina ispitanika radi od 26 do 35 godina u školi (109 ispitanika, 29,7 %), zatim od 5 do 15 godina staža (103 ispitanika, 28,1%), i od 16 do 25 godina (97 ispitanika, 26,4%). Sljedeće pitanje

odnosilo se na korištenje digitalnih uređaja u „obradi“ lektirnih djela. Većina ispitanika navodi kako koristi digitalne uređaje (348 ispitanika, 94,8%), dok 19 ispitanika navodi kako ne koristi digitalne uređaje (5,2%). Kod navođenja uređaja koje koriste prevladava stolno računalo (266 ispitanika, 72,5%) pa mobitel – pametni telefon (75 ispitanika, 20,4%), tablet (65 ispitanika, 17,7%) i prijenosno računalo – laptop (18 ispitanika, 4,9%). Od ponuđenih programa (Photoscape, Powerpoint, Word, WordPad, Microsoft Teams, Movie Maker), većina ispitanika koristi Power Point (215 ispitanika, 58,6%), nakon toga Word (203 ispitanika, 55,3%), Movie Maker (36 ispitanika, 0,27%), Microsoft Teams (31 ispitanik, 8,45%) te WordPad (3 ispitanika, 0,03%). Neke od dodatnih alata koje ispitanici koriste su: Wordwall (80 ispitanika, 21,8%), Padlet (54 ispitanika, 14,7%), Kahoot (38 ispitanika, 10,4%), Lino (31 ispitanik, 8,45%), Canva (28 ispitanika, 7,63%), Google Forms (9 ispitanika, 2,5%). Na pitanje vezano uz korištenje kreativnih aktivnosti prilikom „obrade“ lektirnih djela, 320 ispitanika (87,2%) navodi kako koristi takve aktivnosti, a 47 ispitanika da ne koristi (12,8%). U navođenju primjera kreativnih aktivnosti koje ispitanici koriste na satima lektire prednjače sljedeće: „Priča iz vrećice“ (71 ispitanik, 19,35%), „Pizza lektira“ (54 ispitanika, 14,7%), „Interaktivne mape likova“ (21 ispitanik, 5,7%), „Kocka pričalica“ (15 ispitanika, 0,15%), „Escape room u razredu“ (15 ispitanika, 0,15%) te „Intervju s likovima“ (11 ispitanika, 3%). Sljedeće pitanje odnosilo se na samoprocjenu poznavanja korištenja digitalnih medija (i alata) u nastavi (ocijeniti svoje poznavanje ocjenom od 1 do 5). Najveći broj ispitanika navodi kako vrlo dobro (ocjena 4) poznaje načine korištenja digitalnih medija u nastavi (165 ispitanika, 45%). Čak 113 ispitanika navodi kako dobro (ocjena 3) poznaje korištenje digitalnih medija u nastavi (30,8%), dok 62 ispitanika navodi kako smatra da odlično (ocjena 5) poznaje načine korištenja digitalnih medija (16,9%), a 21 ispitanik navodi kako dovoljno (ocjena 2) poznaje načine korištenja digitalnih medija (5,7%). Na predzadnje pitanje (Biste li htjeli naučiti više o korištenju digitalnih medija u „obradi“ lektire?) 342 ispitanika navodi da bi željela naučiti više o njihovom načinu korištenja u „obradi“ lektire. Međutim, 25 ispitanika (6,8%) ne želi naučiti ništa više o njihovom korištenju. Na posljednje pitanje vezano uz korisnost korištenja digitalnih medija u „obradi“ lektire, 357 ispitanika ih smatra korisnim, a 10 ne (97,3% – korisni, 2,7% – nisu korisni). Prikazi grafova vezanih uz analizirana pitanja, nalaze se u nastavku rada (Prilog 3).

ZAKLJUČAK

Digitalni mediji sveprisutni su u našim životima, stoga je potrebno poznavati načine njihove implementacije u svakodnevni život te u obrazovanje. Neki od primjera tih medija su različite aplikacije, web stranice, e-knjige itd. Uz brojne koristi koje nude te omogućuju ostvarivanje nastavnog procesa zanimljivijim učenicima pa sukladno tome i „upoznavanje“ lektirnih djela čine pristupačnijim učenicima. Međutim, nikako ne smijemo odbaciti važnost čitanja kao jedne od temeljnih jezičnih djelatnosti te kao sposobnosti potrebne za uspješno funkcioniranje u svakodnevnom životu. Također, velika je odgovornost na učitelju da pripremi i osmisli aktivnosti, alate i ostale materijale za sat kako bi taj sat bio izveden što uspješnije. Također, uvijek na umu treba imati činjenicu da je svako dijete individua te mu kao takvom treba pristupiti, pokazati svakom učeniku da je njegovo sudjelovanje u aktivnosti važno, poželjno i potrebno. U nastavi lektire posebno treba obratiti pozornost na učenike s teškoćama u čitanju te darovite učenike. I jedni i drugi su, također, jednako važni i potrebno ih je uključiti u nastavni proces.

U nastavi lektire glavni je cilj stvoriti ljubav prema čitanju, a ne procjenjivati i ocjenjivati učenikovo poznavanje i nevažnih detalja vezanih uz sadržaj nekog djela. Digitalni mediji samo su pomoć u radu, a nikako svrha sata jer kada bi bilo koji oblik rada bio svrha sam po sebi, tada učitelj gubi svoju funkciju u razredu. Funkcija koju učitelj ima je prije svega odgajatelja, roditelja, koordinatora, motivatora, a tek na kraju osobe koja dodjeljuje brojke u imeniku. Potrebno je dozvoliti učenicima da pogriješe te da ne budu kažnjeni za svoje pogreške jer smo svi ljudi i ponekad griješimo. Sve ovo bih sažela u jednu poruku samoj sebi, a na kraju i budućim učiteljima i učiteljicama koji će možda pročitati ovaj rad: Naučite učenike da nije loše pogriješiti, već ne pokušati. Za svaki sat pa tako i sat lektire odredite koji vam je glavni cilj, što želite postići predviđenim aktivnostima. U tom trenutku pred sobom trebate imati svoj razred i činjenicu da svaki pojedinac u tom razredu treba moći sudjelovati u tim aktivnostima. Ne zaboravite, nastava je „živa“; sadržaje i nastavne sate pripremate za svoje učenike. Naposljetku, uložite trud, strpljenje i ljubav u rad s njima. Vratit će vam se istom mjerom, ako ne i dvostruko više jer: „Ako se prema pojedincu odnosiš kao da je ono što treba i što može biti, on će i postati što treba i što može biti.“ (Goethe).

Bibliografija

- Bertoša, M. (1997). O bajkama. *Čemu - časopis studenata filozofije*, str. 31-35.
- Blažević, I. (2007). Motivacijski postupci u nastavi lektire. *Školski vjesnik: časopis za pedagošku teoriju i praksu*, str. 91-100.
- Cmuk, M. (2018.). *Rijeka 2020.eu*. Slikovnice teških tema: tri kratka i efektna naslova za razmišljanje. <<https://rijeka2020.eu/slikovnice-teskih-tema-tri-kratka-i-efektna-naslova-za-razmisljanje/>> (pristup 16. 6. 2020).
- Čudina-Obradović, M. (2004). *Kad kraljevna piše kraljeviću*. Zagreb: Pučko otvoreno učilište Korak po korak.
- Diklić, Z. T. (1996). *Primjeri iz dječje književnosti*. Zagreb: DiVič.
- Buljan, C. J. (2012). *Međunarodno istraživanje razvoja čitalačke pismenosti*. Zagreb: Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja.
- Hrvatska enciklopedija*. Leksikološki zavod Miroslav Krleža. <<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=61966>> (pristup 16. 6. 2020.)
- Gabelica, M. (2014). Bajke u književnosti i digitalnim medijima. Diz. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
- Gabelica, M. (2016). Bajka. (Nastavni materijal). Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Gabelica, M., Težak, D. (2017). *Kreativni pristup lektiri*. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Giacometti, K. (2013). Od čudesnoga do fantastičnoga: dimenzije svjetova Ivane Brlić- Mažuranić i Nade Iveljić. *Libri & Liberi*, str. 51-64.
- Graff Silver, R. (2008). *Prvi grafički organizatori: Čitanje (30 grafičkih organizatora za razvijanje vještina početnog čitanja i razumijevanja pročitano)*. New York: OSTVARENJE d.o.o. (za hrvatsko tržište).
- Hameršak, M. (2006). Osnovnoškolska lektira između kanona i popisa, institucija i ideologija. *Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku*, str. 95-113.
- Hameršak, M. (2012). Velikani ili anonimci? Jacob i Wilhelm Grimm u hrvatskoj književnosti, politici i znanosti devetnaestoga stoljeća. *Libri & Liberi*, str. 197-214.
- John Yen, P. W. (2020.). *Story Jumper*. Dohvaćeno iz Story Jumper: <https://www.storyjumper.com/blog/>
- Jurčić. (2017). Teorijske postavke o medijima- definicij, funkcije i utjecaj. *Mostariensia- časopis za društvene i humanističke znanosti*, str. 127 - 136.

- Jurilj, V. (2011). *Okrugli stol: "Lektira, pomoć ili odmoć u poticanju čitanja"- izvješće i zaključci*. Zagreb: Hrvatska udruga školskih knjižničara.
- Knjižnice grada Zagreba. Tematski popis problemskih slikovnica.
<<http://www.kgz.hr/hr/za-djecu-i-mlade/knjige-za-djecu-i-mladez/tematski-popis-problemskih-slikovnica/2027#zlostavljanje>> (pristup 16. 6. 2020.)
- Kunić, D. Što su digitalni mediji i tko su ljudi koji su se specijalizirali za njih? <<https://medium.com/@daliborkunic/specijalist-za-digitalne-medije-4a12495f9ab5>> (pristup 20.5.2020.)
- Hrvatski leksikon*. < <https://www.hrleksikon.info/index.html> > (pristup 16. 6. 2020).
- Mlaker Šušek, I. (2019). Bajka oslobađa dijete. Školski portal.
<<https://www.skolskiportal.hr/sadržaj/savjeti-strucnjaka/bajka-oslobada-dijete/>> (pristup 16. 6. 2020).
- Mofardin, K. T. (2012). Bajke u lektiri mlađih razreda. *Knjižničar/Knjižničarka- e-časopis Knjižničarskog društva Rijeka*, str. 184-187.
- MZOS. (2019). *Kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije*. Zagreb: Narodne novine.
- MZOŠ. (2006). *Nastavni plan i program za osnovnu školu*. Zagreb: MZOŠ.
- Nadrljanski, M. N. (2007.). Digitalni mediji u obrazovanju- pregled. *The future of Information Sciences*, str. 527-537.
- Pelko, D. (2020). Bajke, priče i legende - nezaobilazne stube u odgoju i obrazovanju. - webinar edukacije učitelja u sklopu kurikularne reforme, 5. 2. 2020. MZOS.
- Svijet knjige - čitanje nas povezuje*. <<https://www.svijet-knjige.com/proizvod/7105/zlatne-grimmove-bajke>> (pristup 16. 6. 2020.)
- Udruga hrvatskih učitelja razredne nastave Zvono (2013). Završen projekt "Oskar na putu po RH". <<http://udruga-zvono.weebly.com/oskar-na-putu-po-rh.html>> (pristup 16. 6. 2020).
- Varošanec, L. (2016). *Dječji vrtić Cvrčak Čakovec*. <<http://dv-cvrcak.hr/o-nama/>> (pristup 16. 6. 2020.)
- Velički, V. (2020). *O važnosti pričanja priča*. <<https://www.nivea.hr/nivea-noviteti/bajkaonica-strucnjak>> (pristup 16. 6. 2020)
- Verdonik, M. (2015). Slikovnica - prva knjiga djeteta (nastavni materijal). Učiteljski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
<https://www.ufri.uniri.hr/files/nastava/nastavni_materijali/Verdonik_Predavanja_za_web_SPKD.pdf> (pristup 16. 6. 2020).

Programi i platforme opisani u radu

Genially (2020). <https://www.genial.ly/> (pristup 23.5.2020.)

Google Forms (2020). <https://docs.google.com/forms/u/0/> (pristup 20.5.2020.)

Wordwall (2020). <https://wordwall.net/hr> (pristup 24.5. 2020.)

Story Jumper (2020). <https://www.storyjumper.com/> (pristup 23.5.2020.)

Flipgrid (2020). <https://info.flipgrid.com/> (pristup 24.5.2020.)

Educaplay (2020). <https://www.educaplay.com/> (pristup 24.5.2020.)

Break your own news (2020). <https://breakyourownnews.com/> pristup 27.5.2020.)

Book creator (2020). <https://bookcreator.com/> (pristup 27.5.2020.)

PRILOZI

Prilog 1. Pripovjedna staza i fotografije s istraživanja

Prilog 2. (Listići – rad u skupini)

1. SKUPINA (KOGA JE CRVENKAPICA SRELA U ŠUMI?)

U ŠUMI JE CRVENKAPICA SRELA ČUDESNU PTICU
~~ŠLOJISTOG VUKA~~ (NAPIŠITE KOGA JE
 CRVENKAPICA SRELA NA SVOM PUTU). NACRTAJTE KAKO SU SE
 CRVENKAPICA I ČUDESNU
~~PTICU~~ SRELI/SRELE.

ZVUKOVI: VUK: ~~AOJAOJAO~~ KAKO ĆU SE
~~DEPATI~~ TE PTICA: ~~KAJUCU~~ DOBEPA
 TE CRVEN KAPICE

2. SKUPINA (ŠTO JE CRVENKAPICA PRONAŠLA U ŠUMI?)

U ŠUMI JE CRVENKAPICA PRONAŠLA VAŽI NAJICA (ŠTO JE CRVENKAPICA PRONAŠLA U ŠUMI?)
NACRTAJTE I NAPIŠITE.

ZVUKOVI: BLLLL BLLLL!

3. SKUPINA (KAMO JE CRVENKAPICA OTIŠLA?)

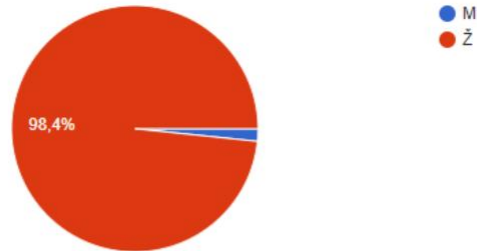
U ŠUMI JE CRVENKAPICA HODALA PO PUTU DO SPJE (ŠTO SE NALAZILO NA KRAJU PUTA PO KOJEM JE HODALA CRVENKAPICA? NAPIŠITE I NACRTAJTE).

ZVUKOVI: ssss, KRILA ŠIŠMIŠA,
BRUNDANJE MEDVJEDA,

Prilog 3 (Prikaz grafova vezanih uz anketu o korištenju digitalnih medija u kreativnom pristupu lektiri)

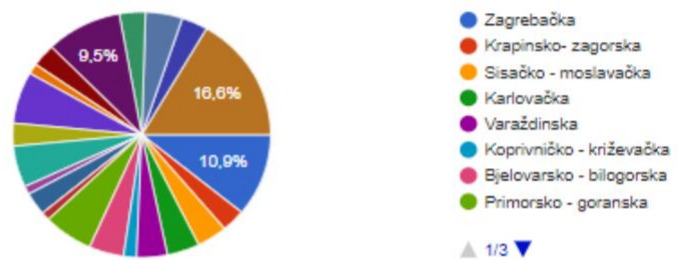
1. Spol

367 odgovora

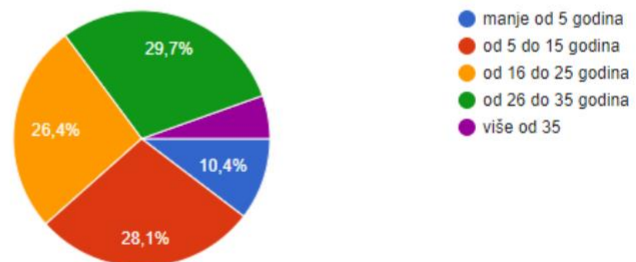
2. Označite županiju kojoj pripada naselje ili grad u kojem radite.

367 odgovora

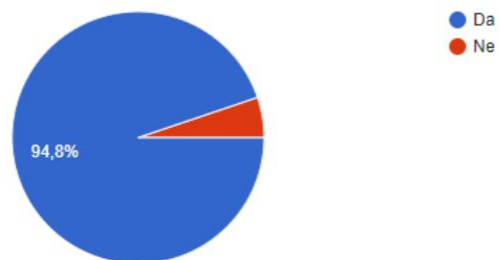
3. Koliko dugo radite u nastavi (godine staža)?

367 odgovora

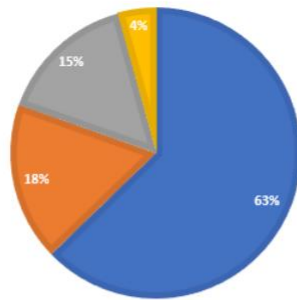
4. Koristite li digitalne uređaje prilikom obrade lektirnih djela? (digitalni uređaji: mobitel, računalo, tablet...)

367 odgovora

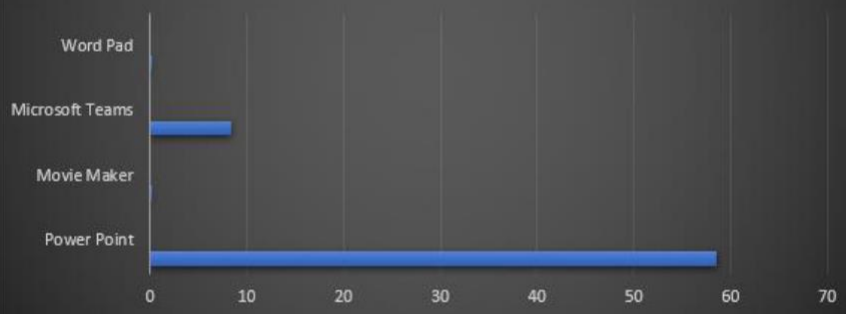

5. AKO KORISTITE, NAVEDITE KOJI DIGITALNI UREĐAJ

■ Stolno računalo ■ Pametni telefon ■ Tablet ■ Prijenosno računalo

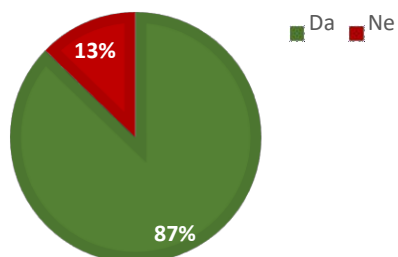
6. Koristite li nešto od navedenog u obradi lektirnih djela? (Windows Movie Maker, Power Point, Word/ WordPad, Photo Scape, Microsoft Teams)

7. Ukoliko koristite još neke druge alate, programe, aplikacije, interaktivne ploče, napišite koje.

8. KORISTITE LI NEKE OD KREATIVNIH AKTIVNOSTI PRILIKOM OBRADJE LEKTIRNIH DJELA (NPR., PRIPOVIJEDANJE S GESTAMA, INTERAKTIVNE MAPE LIKOVA, PRIČA IZ VREĆICE....)

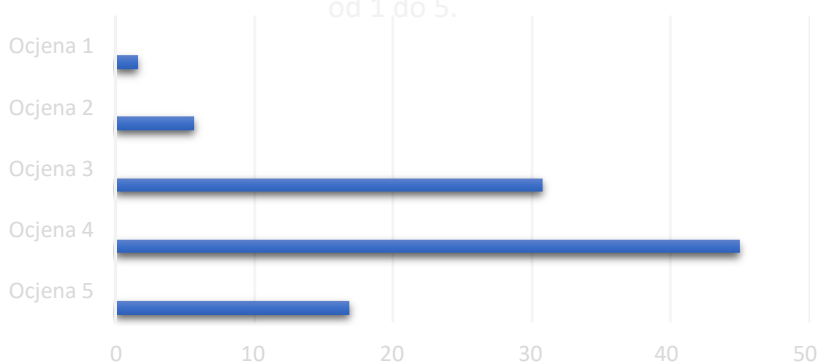

9. Primjeri korištenja kreativnih aktivnosti u obradi lektire- postotak ispitanika

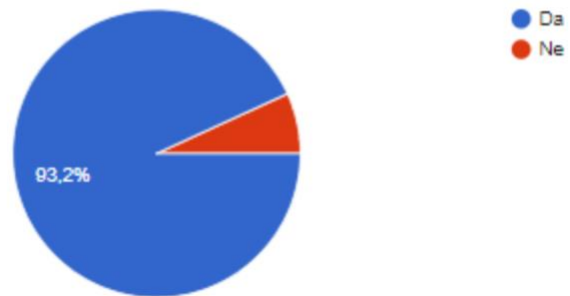
■ Primjeri korištenja kreativnih aktivnosti u "obradi" lektire- postotak ispitanika

10. Ocijenite svoje poznavanje načina korištenja digitalnih medija u nastavi (posebno u obradi lektirnih djela) ocjenom od 1 do 5.

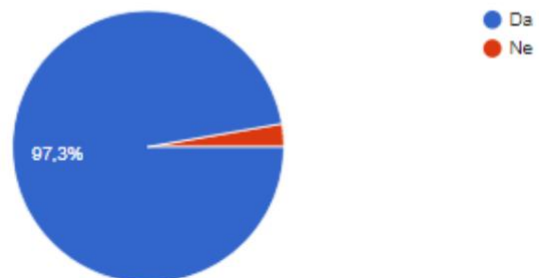
12. Biste li željeli naučiti više o korištenju digitalnih medija u obradi lektire?

367 odgovora

13. Smatrate li digitalne medije korisnima u obradi lektirnih djela?

367 odgovora

UČITELJSKI FAKULTET

ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDJE

ZAGREB

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

Potpisom potvrđujem kako sam ja, Angelina Jakopin Vuk, studentica Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu samostalno napisala rad na temu *Digitalni mediji u kreativnom pristupu lektiri* pod vodstvom mentorice doc. dr. sc. Marine Gabelice te kako se nisam koristila drugim izvorima osim onih navedenih u radu.

U Zagrebu,

Ime i prezime: *Angelina Jakopin Vuk*

Potpis

Angelina Jakopin Vuk